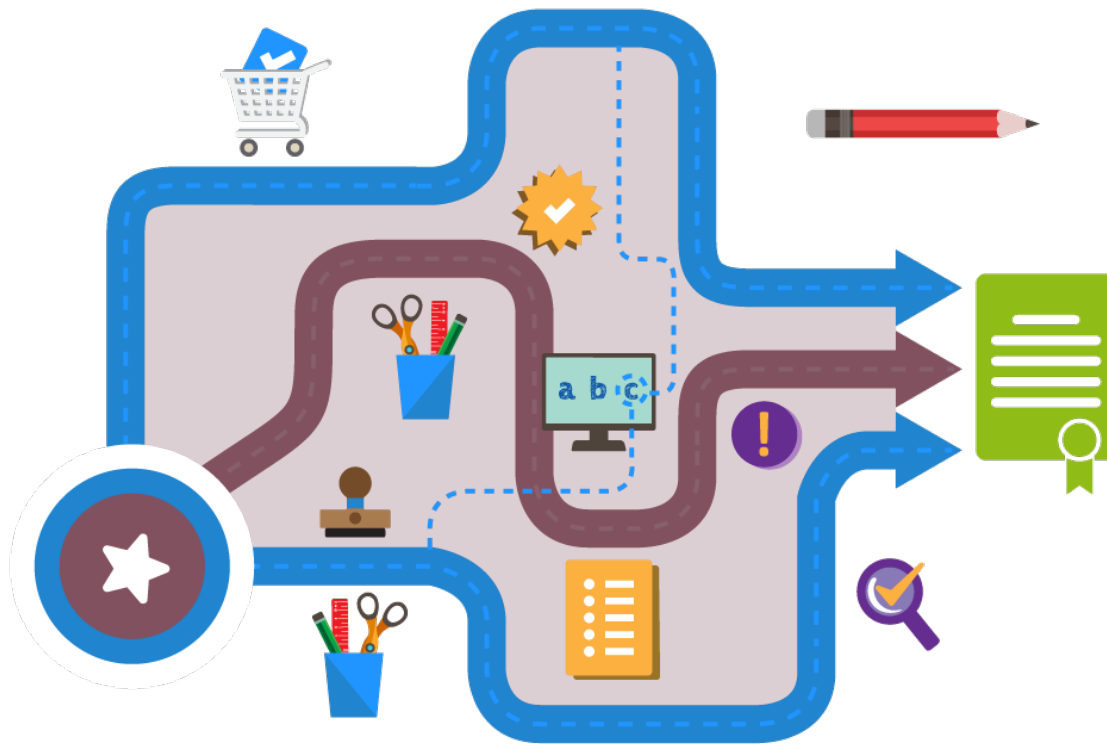

Drie routes naar een valide examenproduct

Advies Regisseur Herziening mbo

6 mei 2016

Inhoudsopgave

1. AANLEIDING & OPDRACHT	8
1.1 Aanleiding.....	8
1.2 Opdracht	10
1.3 Invulling opdracht	11
1.4 Opbouw rapport & leeswijzer	12
2. COLLECTIEVE AFSPRAKEN EN ANALYSE SAMENHANG	14
2.1 Collectieve afspraken	14
2.2 Analyse samenhang.....	15
2.3 Vervolgstappen collectieve afspraken, borging samenhang en spelregels.....	16
3. EEN NORM VOOR VALIDE EXAMENPRODUCTEN	18
3.1 Solide basis.....	18
3.2 Eisen	19
4. DRIE ROUTES NAAR EEN VALIDE EXAMENPRODUCT	24
4.1 Valide examenproducten	24
4.2 Route 1: inkopen bij een gecertificeerde instantie	25
4.3 Route 2: zelf ontwikkelen binnen de collectieve afspraken	26
4.4 Route 3: zelf een examenproduct ontwikkelen en extern laten valideren	29
4.5 Verwachting t.a.v. gebruik routes	29
4.6 Borging en verantwoording routes	30
4.7 Voorbeelden keuzes onderwijsinstelling voor bewandelen bepaalde route	33
5. ORGANISATIE EN UITVOERING.....	37
5.1 Organisatievormen.....	37
5.2 Uitvoering externe validering en certificering.....	41
6. VAN ADVIES NAAR PRAKTIJK: AAN DE SLAG MET EEN OVERGANGSPERIODE	46
6.1 De overgangperiode	46
6.2 Van advies naar praktijk	47
6.3 Aan de slag met valide examenproducten in de overgangperiode	49
6.4 Einde overgangperiode, begin 'nieuwe realiteit'	50
7. AANDACHTSPUNTEN EN ACTIES	51
7.1 Aandachtspunten en acties per hoofdstuk advies	51
BRONNENLIJST	58

Figuren

Figuur 1. Elementen samenhang.....	16
Figuur 2. De norm voor valide examenproducten	18
Figuur 3. Drie routes naar een valide examenproduct.....	24
Figuur 4. Route 1 inkoop bij een gecertificeerde instantie	25
Figuur 5. Route 2 zelf ontwikkelen binnen de collectieve afspraken	26
Figuur 6. Route 3 examenproduct aanbieden voor externe validering.....	29
Figuur 7. Het exameninstrumentarium wordt vastgesteld door de examencommissie	32
Figuur 8. Twee mogelijke organisatievormen	38
Figuur 9. Onafhankelijke stichting.....	40
Figuur 10. Invulling overgangperiode	47
Figuur 11. Overgangperiode in relatie tot de drie routes.....	49

Tabellen

Tabel 1. Producteisen norm valide examenproducten	19
Tabel 2. Proceseisen examenproduct norm valide examenproducten.....	21
Tabel 3. Aandachtspunten en acties per hoofdstuk advies.....	51

Samenvatting

In het mbo is bij nog te veel opleidingen de examenkwaliteit niet voldoende op orde, waardoor de civiele waarde van diploma's onder druk komt te staan. Onder andere de kwaliteit van examenproducten is al langer een punt van aandacht. In de brief 'Ruim baan voor vakmanschap: een toekomstgericht mbo' heeft de Minister van OCW aangegeven: "Ik ga scholen verplichten om voor alle opleidingen gebruik te maken van bij gecertificeerde examenleveranciers ingekochte examens of om hun gezamenlijk of individueel ontwikkelde examens extern te laten valideren."

Het Ministerie van OCW heeft de regieorganisatie herziening kwalificatiestructuur eind 2015 het verzoek gedaan om een gedragen advies op te stellen over de externe validering met betrekking tot zelf of samen ontwikkelde exameninstrumenten door onderwijsinstellingen.

Collectieve afspraken

Het onderwijsveld heeft met de Examenagenda mbo 2015-2020 de handschoen opgepakt. In de Examenagenda zijn stevige ambities geformuleerd voor het verbeteren van de examenkwaliteit. Eén van deze ambities betreft het verbeteren van de kwaliteit van de examenproducten. De onderwijsinstellingen maken collectieve afspraken voor het realiseren van deze ambitie. Deze afspraken zijn concreet zodat de instellingen weten wat van hen verwacht wordt en ze elkaar er ook aan kunnen houden.

Analyse samenhang

Vanaf 1 augustus 2016 wordt de herziene kwalificatiestructuur geïmplementeerd in het mbo. De inhoud van de kwalificatiedossiers is in het kader van de herziening vernieuwd en in sommige gevallen generieker geworden. Het gevolg van deze situatie is dat een aantal van de herziene kwalificatiedossiers relatief veel ruimte voor interpretatie geeft in de doorvertaling naar onderwijs en examinering. Deze situatie roept de vraag op hoe gezorgd kan worden voor voldoende houvast voor het veld om te komen tot het borgen van de gelijkwaardigheid van de inhoud van het onderwijs en de examinering. Voor het verkrijgen van de nodige houvast is een initiatief gestart voor het in kaart brengen en analyseren van de samenhang tussen kwalificatiedossiers, additionele informatie en exameninstrumenten ten behoeve van de zorgvuldige implementatie van de herziene dossiers enerzijds en de gewenste kwaliteitsverbetering van de examinering anderzijds. Hiermee worden twee belangrijke en actuele thema's in het mbo-onderwijs verbonden; de herziene kwalificatiestructuur en de ambitie om kwaliteitsverbetering van de examinering te bewerkstelligen.

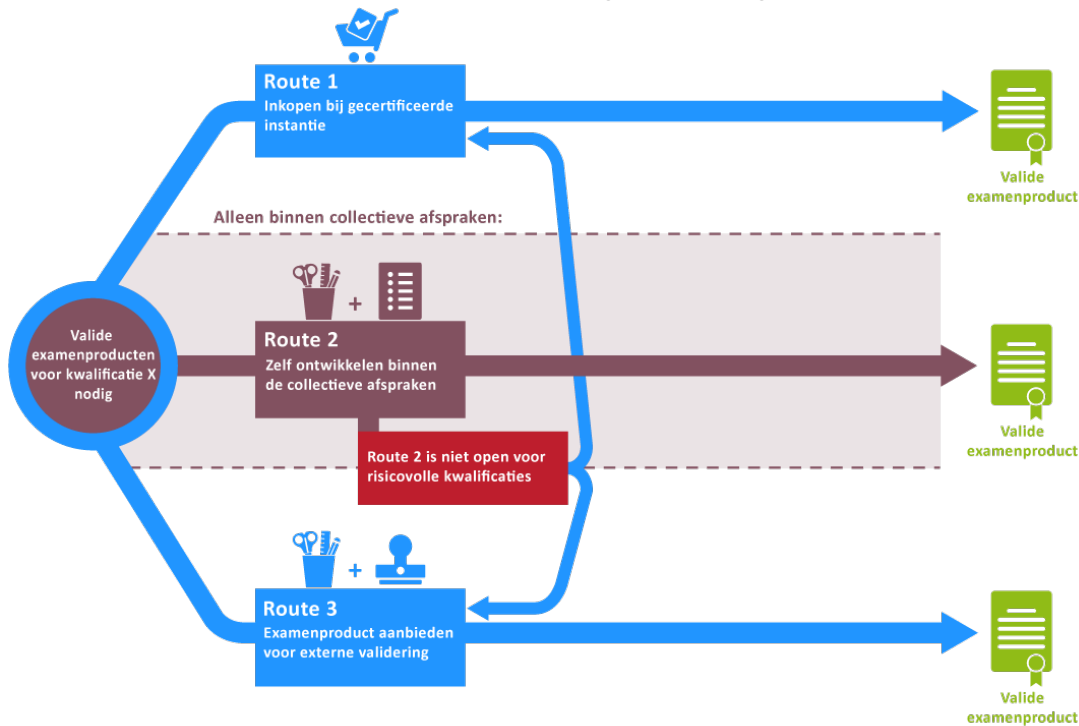
Drie routes

Bij het uitwerken van het advies is geconstateerd dat:

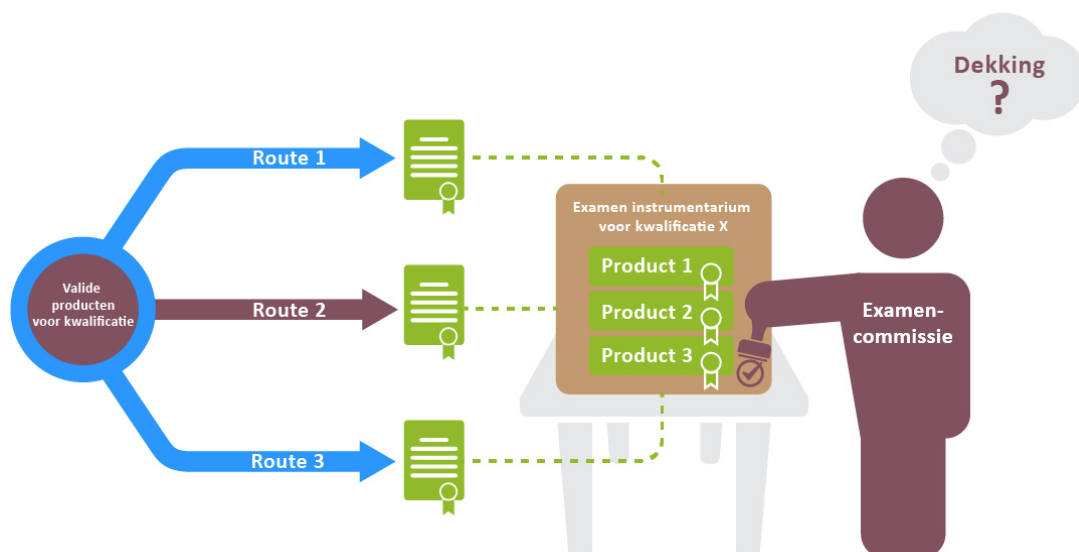
- de bereidheid van de sector om te werken aan de verbetering van de examenkwaliteit is geconcretiseerd in een eerste set van collectieve afspraken met betrekking tot de kwaliteit van examenproducten
- de Analyse van de samenhang tussen kwalificatiedossiers, additionele informatie en exameninstrumenten per kwalificatie waardevolle inzichten oplevert voor de examinering
- de rapportages van de Inspectie van het Onderwijs laten zien dat er sprake is van een positieve ontwikkeling van de kwaliteit van de examenproducten.

Deze constatering hebben geleid tot de conclusie dat voor een evenwichtige oplossing voor de verbetering van de kwaliteit van de examenproducten er naast *inkoop bij een gecertificeerde instantie* of *extern valideren* een derde mogelijkheid om te komen tot een valide examenproduct gewenst is. Deze derde mogelijkheid is gebaseerd op de bereidheid van de sector *collectieve afspraken* te maken. In het advies zijn er drie oplossingen, routes, uitgewerkt die leiden tot valide examenproducten.

Om te komen tot valide examenproducten, kan de onderwijsinstelling per kwalificatie kiezen welke route of routes ze bewandelt. Dat kunnen instellingen doen volgens de onderstaande routekaart.

De instelling maakt haar keuzes voor de routes per kwalificatie kenbaar in een valideringsplan. De complete set van examenproducten voor een kwalificatie vormt het exameninstrumentarium. De examencommissie stelt de totale set aan examenproducten vast en beoordeelt of de set conform norm is. Het resultaat hiervan is een 'valide exameninstrumentarium'.

Norm

Om ervoor te zorgen dat via elke route men komt tot 'valide examenproducten' is het belangrijk dat voor elke route dezelfde kwaliteitscriteria gelden. Dit kan met het inzetten van een eenduidige norm. In het advies is de norm uitgewerkt waarbij eisen zijn geformuleerd voor het examenproduct, het proces op basis waarvan het product tot stand komt en eisen aan de organisatie die het product realiseert.

Een aantal voorbeelden van eisen uit de norm zijn: de dekking van de kwalificatie, cesuur, beoordelingswijze examenproduct (eisen examenproduct), het aanleveren van informatie over of en hoe het bedrijfsleven betrokken is bij de totstandkoming van het product (proces-eisen examenproduct), de gevolgde methodiek voor het vaststellen van de examenvorm, het aantal opdrachten en de wegingsfactor (proces-eisen organisatie) en een schriftelijke vastlegging van het primaire werkproces van een instantie (organisatie-eisen).

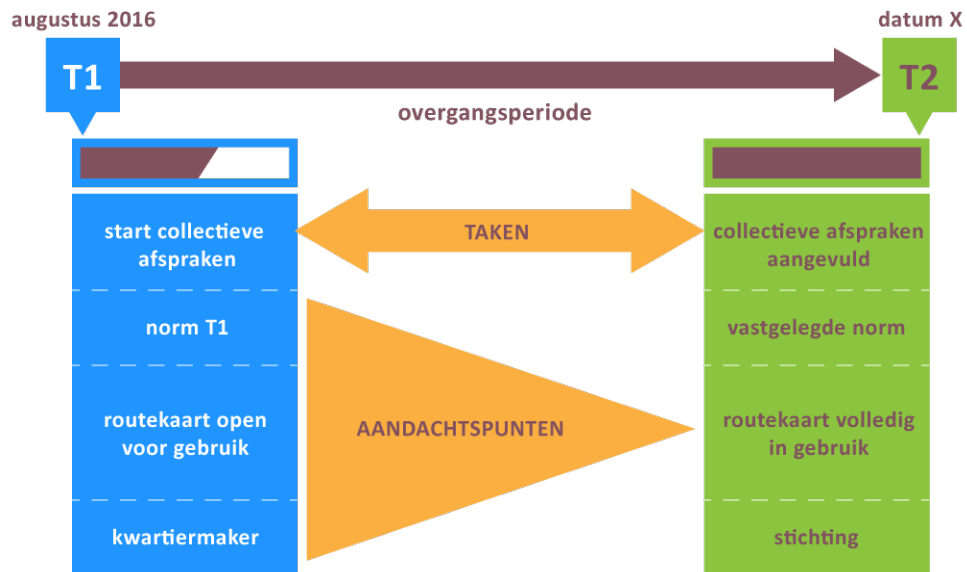
Er wordt een helder onderscheid gemaakt tussen de routes die leiden tot een valide examenproduct en het toezicht van Inspectie van het Onderwijs. De formele taak van de inspectie wijzigt niet als gevolg van de introductie van de routes. Wat betreft het uitoefenen van het toezicht op de kwaliteit van de examenproducten is en blijft Examenstandaard 1 de norm. De eisen van Examenstandaard 1 zijn congruent met de producteisen die onderdeel zijn van de norm die leidt tot een valide exameninstrumentarium. Geadviseerd wordt het beheer van de norm onder te brengen bij een onafhankelijke stichting. Een dergelijke stichting moet op initiatief van de mbo-sector tot stand komen.

Overgangsperiode

Er wordt geadviseerd om vanaf 1 augustus 2016 de routes 1 en 2 open te stellen. In combinatie met de in het advies uitgewerkte norm wordt hiermee een belangrijke stap gezet in het verder verbeteren van de kwaliteit van de examenproducten.

Echter, voor het bereiken van de structurele situatie is meer tijd nodig. Op 1 augustus 2016 zijn er namelijk nog geen conform de norm gecertificeerde instanties en kunnen zelf ontwikkelde producten niet extern gevalideerd worden bij een daarvoor aangewezen autoriteit. Tevens is er op 1 augustus 2016 nog geen organisatie die de norm kan beheren en kan zorgdragen voor het selecteren van autoriteiten die instanties kunnen certificeren of valideren.

Om op verantwoorde wijze van advies naar praktijk te komen wordt voor een overgangsperiode gepleit. Tijdens deze overgangsperiode kan onder leiding van een kwartiermaker worden gewerkt aan de in het advies geïdentificeerde aandachtspunten. De overgangsperiode geeft de mogelijkheid om vanaf 1 augustus 2016 met de stakeholders samen te werken aan het vertalen van het advies naar de praktijk.

Draagvlak voor het advies

Bij de totstandkoming van het advies heeft intensief overleg plaatsgevonden met vertegenwoordigers van het onderwijsveld, het bedrijfsleven, Ministerie van OCW/directie MBO, Inspectie van het Onderwijs en examenleveranciers. Alle gesprekspartners hebben aangegeven zich te kunnen vinden in de hoofdlijn van het advies.

1. Aanleiding & opdracht

Het Ministerie van OCW heeft de regioorganisatie eind 2015 het verzoek gedaan om een gedragen advies op te stellen over de externe validering met betrekking tot zelf of samen ontwikkelde exameninstrumenten door **onderwijsinstellingen**¹. Daarnaast heeft OCW de regioorganisatie gevraagd om in 2016 een vervolg te geven aan de eerder uitgevoerde verkenning naar de samenhang tussen examinering en de herziene kwalificatiedossiers.

In dit hoofdstuk zijn de aanleiding voor de opdracht, de opdrachtomschrijving, de gevolgde werkwijze en de leeswijzer uitgewerkt.

1.1 Aanleiding

In de brief 'Ruim baan voor vakmanschap: een toekomstgericht mbo' die de Minister van OCW op 2 juni 2014 naar de Tweede Kamer heeft gezonden, heeft zij aangegeven: "Ik ga scholen verplichten om voor alle opleidingen gebruik te maken van bij gecertificeerde examenleveranciers ingekochte examens of om hun gezamenlijk of individueel ontwikkelde examens extern te laten valideren. Deze wettelijke verplichting wil ik per 1 augustus 2016 laten ingaan, gelijktijdig met de beoogde datum van implementatie van de herziene kwalificatiestructuur." Tevens heeft de Minister aangegeven dat bovenstaande maatregelen "in overleg met de sector, verder worden uitgewerkt. Hierbij wordt in elk geval ook gekeken naar de manier waarop de **externe validering** door de instellingen kan worden ingevuld."

De aanleiding voor deze aanvullende maatregelen is dat bij een aantal mbo-opleidingen de examenkwaliteit niet (voldoende) op orde is, waardoor de civiele waarde van diploma's onder druk komt te staan. Het doel van de maatregelen is de kwaliteit van **examenproducten** vooraf te waarborgen en daarmee de examenkwaliteit te verbeteren.

Inmiddels is door de inspanningen van onderwijsinstellingen en **examenleveranciers** de kwaliteit van examenproducten flink verbeterd. In 2013 was bij 73% van de bekostigde opleidingen sprake van voldoende kwaliteit van de examenproducten (het instrumentarium) en in 2014 was dat 92%: een vooruitgang van 19 procentpunt. In 2015 is de kwaliteit gelijk gebleven aan 2014. Voor het niet-bekostigd onderwijs geldt dat in de periode 2012-2014 bij 76% van de bezochte opleidingen de kwaliteit van de examenproducten voldoende was. In 2015 is dit bij 72% het geval (Inspectie van het Onderwijs, 2015a en 2016a).

Van de door instellingen zelf ontwikkelde examenproducten is de score in 2013 en 2014 respectievelijk 65% en 82%: een vooruitgang van 17 procentpunt. In 2015 is een kleine daling te zien naar 79%. Ook blijkt dat de kwaliteitsborging van onderwijsinstellingen flink is verbeterd en dat bij opleidingen waar de kwaliteitsborging op orde is de kwaliteit van de examenproducten vaker op orde is in vergelijking met opleidingen waar de kwaliteitsborging niet op orde is.

Tevens blijkt dat onderwijsinstellingen bij opleidingen vaker gebruik maken van ingekochte examenproducten, hoewel dat meer lijkt te gaan over gedeeltelijke dan volledige **inkoop**. De kwaliteit van zelf ontwikkelde examens blijft achter ten opzichte van (gedeeltelijke) inkoop.

---

¹ In het advies zijn een aantal begrippen vetgedrukt. Deze begrippen worden nader toegelicht in de bijlage 1 van dit advies: de begrippenlijst.

In 2013 was de kwaliteit van zelf ontwikkelde examenproducten bij 65% van de opleidingen op orde, met een flinke stijging in 2014 naar 82%. De examenproducten zijn bij inkoop en gedeeltelijke inkoop bij respectievelijk 98% en 100% van de onderzochte opleidingen op orde (Inspectie van het Onderwijs, 2015a en 2016a).

Behalve betere resultaten van de examenkwaliteit is ook sprake van meer inspanningen, meer handreikingen en maatregelen die onderwijsinstellingen stimuleren en ondersteunen bij de verdere verbetering van de examenkwaliteit, waaronder de kwaliteit van examenproducten. Dat betreft onder andere de Examenagenda mbo 2015-2020, waarin in een uitgebreide set van afspraken is vastgelegd wat onderwijsinstellingen en andere actoren gaan doen om examenkwaliteit, waaronder de kwaliteit van examenproducten, zo snel mogelijk op orde te brengen bij alle opleidingen.

Met de introductie van de herziene kwalificatiestructuur in het mbo kwam het inzicht dat een aantal kwalificatiedossiers een generieke beschrijving van de inhoud (c.q. kwalificatie-eisen) kent. Dit heeft geleid tot een gezamenlijke verkenning door de regieorganisatie herziening kwalificatiestructuur mbo naar de samenhang van de herziene kwalificatiestructuur met de examinering, waarbij onder andere 'witte vlekken' zijn geïnterpreteerd. In hoofdstuk 2 van dit advies is aanpak en resultaat van de samenhang nader toegelicht. De resultaten van een eerste verkenning hebben geleid tot een vervolgaanpak van de regieorganisatie, waarbij in 2015 in samenwerking met SBB, de MBO Raad en de Inspectie van het Onderwijs is gewerkt een inventarisatie voor alle herziene kwalificaties. Dit heeft geresulteerd in de zogenaamde eerste '**Analyse samenhang.**' Deze eerste inventarisatie heeft inzichtelijk gemaakt welke dossiers meer aandacht behoeven om tot goede examenkwaliteit te komen.

Ook vinden er diverse examineringsprojecten plaats waar onderwijsinstellingen, bedrijfstakgroepen (btg's), de MBO Raad en het Servicepunt examinering mbo bij betrokken zijn. Er is sprake van meer samenwerking en samenhang bij de realisatie van de diverse initiatieven tot verbetering van de examenkwaliteit (zoals onder meer blijkt uit de gezamenlijke Examenagenda mbo 2015-2020) (MBO Raad, Ministerie van OCW & NRTO, 2015). De mbo-instellingen zullen elkaar ook meer aanspreken op hun bijdragen aan de verbetering van de examenkwaliteit.

Al deze nieuwe en samenhangende inspanningen leveren meer waarborgen en zullen naar verwachting leiden tot verdere verbetering van de examenkwaliteit in de komende jaren. Dat geldt ook voor inspanningen uit de afgelopen jaren (bijvoorbeeld op het punt van professionalisering van examenfunctionarissen) waarvan de doorwerking in de resultaten in volgende jaren zal blijken.

De uitwerking van de nieuwe maatregel betreffende de externe validering dient plaats te vinden tegen de achtergrond van bovengenoemde ontwikkelingen.

Gelet op de context van reeds geconstateerde verbetering van resultaten en van de bovengenoemde extra inspanningen is er - met enkele nog te maken aanvullende afspraken een situatie denkbaar is dat de maatregel van externe validering beperkter kan worden ingezet dan aanvankelijk is voorzien, d.w.z. niet meer op alle door onderwijsinstellingen zelf of samen ontwikkelde examenproducten.

1.2 Opdracht

Het Ministerie van OCW heeft de regieorganisatie eind 2015 het verzoek gedaan om een gedragen advies op te stellen over de externe validering met betrekking tot zelf of samen ontwikkelde exameninstrumenten door onderwijsinstellingen. Daarnaast heeft OCW de regieorganisatie gevraagd om in 2016 een vervolg te geven aan de eerder uitgevoerde verkenning naar de samenhang tussen examinering en de herziene kwalificatiedossiers.

Bij de uitwerking van dit advies worden de inspanningen van de sector zelf rondom de kwaliteitsverbetering van examenproducten (o.a. **collectieve afspraken**) betrokken. De regieorganisatie stelt daarbij dat de reikwijdte van de collectieve afspraken in relatie staat met de reikwijdte van de maatregel rondom externe validering. Bovendien is de aangekondigde maatregel van OCW tweeledig: het is externe validering *of* inkoop bij een **gecertificeerde instantie**. Dit suggereert dat de eisen aan externe validering en certificering congruent met elkaar moeten zijn. Daarom wordt in het advies ook de relatie gelegd tussen externe validering en inkoop bij een gecertificeerde instantie.

De opdracht is geëxpliciteerd in een uitwerking van de volgende kaders:

- a. De kwaliteitscriteria/-standaard voor exameninstrumenten (**Examenstandaard 1**) waarop de externe validering betrekking heeft.
- b. De eisen waaraan de methodiek van validering moet voldoen.
- c. De eisen waaraan validerende instanties moeten voldoen.
- d. De eisen waaraan validerende deskundigen moeten voldoen.
- e. De eisen waaraan een valideringsrapport moet voldoen.
- f. De eisen waaraan de procedure voor (eventuele) afwijkingen van de methodiek moet voldoen.
- g. De eisen waaraan een **valideringsplan** van de school moet voldoen.
- h. De samenhang van de voorgesteld bovengenoemde eisen betreffende deze maatregel met te stellen eisen betreffen de bovengenoemde maatregel betreffende inkoop van exameninstrumenten bij gecertificeerde examenleveranciers.

En ook advies over:

- i. Wie is verantwoordelijk voor de controle of aan bovenstaande eisen a t/m f is voldaan?
- j. Hoe kan de implementatie verantwoord plaatsvinden?
- k. Moeten onderdelen van bovengenoemde kaders voor beide betreffende maatregelen worden geformaliseerd in regelgeving en/of worden vastgelegd in bestuurlijke afspraken?

Op verzoek van de Minister heeft IVA Onderwijs in 2015 een verkenning uitgevoerd naar de kaders die nodig zijn om de maatregel van externe validering vorm en inhoud te geven (Vink & Willemse, 2015). Er is door de opdrachtgever gevraagd of het advies zoveel mogelijk kan voort bouwen op de verkenning van IVA Onderwijs.

Daarnaast is gevraagd om een gedragen advies uit te brengen, met draagvlak van de stakeholders rondom examinering in het mbo en met betrokkenheid van de projectstructuur betreffende de uitvoering van de Examenagenda 2015-2020.

1.3 Invulling opdracht

De regieorganisatie heeft de opdracht als volgt opgepakt:

Bij de uitwerking van het advies heeft de regieorganisatie gebruik gemaakt van de expertise van IVA Onderwijs. Twee adviseurs van IVA Onderwijs hebben meegewerkt aan de specifieke invulling van externe validering in dit advies en zijn een klankbord geweest voor de regieorganisatie.

Het advies is van toepassing op de examenproducten voor de herziene kwalificaties. De (consequenties van de) doorvertaling van dit advies naar keuzedelen moet nader worden onderzocht. Het (mogelijk aangepaste) regime voor **valide examenproducten** kan pas op een nader vast te stellen tijdstip ook van toepassing worden verklaard op de keuzedelen.

1.3.1 Informatie in beeld

De regieorganisatie heeft de huidig beschikbare informatie over examenproducten in kaart gebracht, zoals: Welke initiatieven vanuit de sector lopen er rondom kwaliteitsverbetering van examenproducten, wat zegt de wet- en regelgeving, welke kaders gebruikt de Inspectie van het Onderwijs, zijn er al gecertificeerde examenleveranciers of vormen van validering en volgens welke kwaliteitscriteria, welke stappen zijn er in het verleden gezet, is er onderzoeks- en referentiemateriaal beschikbaar? Daarbij is ook gekeken naar op handen zijnde ontwikkelingen zoals de collectieve afspraken, het nieuwe onderzoekskader van de Inspectie van het Onderwijs en een vereniging van examenleveranciers in oprichting. Er zijn diverse gesprekken met betrokken partijen uit de sector gevoerd om informatie op te kunnen halen, te kunnen duiden, ervaringen en opvattingen over externe validering uit te wisselen en draagvlak te creëren.

1.3.2 Samenhang

Begin 2016 is een tweede, aangescherpte uitvraag voor relevante informatie rondom samenhang gedaan. Met de aangescherpte uitvraag en een tweede analyse ontstaat een concreter inzicht over welke kwalificaties extra aandacht behoeven bij de doorvertaling van kwalificatie naar examen. Deze inzichten zijn van belang voor de uitwerking van de aangekondigde maatregel rondom inkoop bij gecertificeerde instanties en externe validering. De uitkomsten van de tweede Analyse samenhang worden ingezet voor de uitwerking van de denklijn dat collectieve afspraken (uitwerking de Examenagenda mbo 2015-2020) kunnen leiden tot een derde mogelijkheid om tot zogenoemde 'valide examenproducten' te komen. De resultaten uit samenhang maken onderdeel uit van dit advies (zie bijlage 3).

1.3.3 Certificering

De uitkomsten uit de inventarisatie en Analyse samenhang zijn door de regieorganisatie gedeeld en gezamenlijk geduid in een werksessie met vertegenwoordigers van OCW, SBB, NRTO en de MBO Raad (werkgroep samenhang). In deze werksessie werd ook duidelijk dat er verschillende denkbeelden zijn van wat er onder een 'gecertificeerde' instantie wordt verstaan. Over de invulling van certificering is vervolgoverleg geweest tussen OCW en de regieorganisatie. De regieorganisatie heeft op basis daarvan met OCW afgesproken dat de eisen die gesteld worden aan certificering - op hoofdlijnen - onderdeel worden van het advies. Dit sluit aan bij de al gedane constatering dat er een relatie bestaat tussen certificering en externe validering.

1.3.4 Nadere uitwerking advies en draagvlak

Op basis van alle opgehaalde informatie heeft de regieorganisatie een eerste beeld ontwikkeld over externe validering en hoe certificering, validering en de uitkomsten van de collectieve afspraken in wisselwerking met elkaar een systematiek kunnen vormen om te komen tot valide examenproducten. Dit beeld is in gesprekken getoetst bij diverse betrokkenen (MBO Raad, NRTO, Inspectie van het Onderwijs, Vereniging van examenleveranciers i.o. en keurmerk Excenter, VNO-NCW en OCW). De werkgroep samenhang is gedurende de ontwikkeling van het advies betrokken gebleven vanwege de positie van samenhang binnen het uit te brengen advies.

Verder heeft de regisseur gesproken met de klankbordgroep van de Examenagenda en contact gehad met de stuurgroep Examenagenda. De beoogde aanpak en de hoofdlijn van het advies zijn vervolgens besproken op de regiobijeenkomsten en in de ledenvergadering van de MBO Raad en in de ledenvergadering en schriftelijke ledenraadpleging van de NRTO. Er zijn bijeenkomsten geweest in het kader van samenhang met de bedrijfstakgroepen van de MBO Raad. Ook is er een bijeenkomst geweest met leden van het Netwerk Examinering en is er gesproken met een initiatief uit het onderwijsveld rondom externe validering (Nubiko). Door constant in gesprek te zijn met betrokkenen uit en rondom de mbo-sector is een gedragen advies aan de Minister tot stand gekomen.

Naast de ontwikkeling van de systematiek voor valide examenproducten heeft de regieorganisatie samen met IVA Onderwijs concrete invulling gegeven aan externe validering en de uitvoering ervan. Hierbij is gewerkt aan kwaliteitscriteria in een norm en is gekeken naar eisen die gesteld moeten worden aan **certificerende en validerende autoriteiten** en deskundigen. De regieorganisatie heeft ook een voorstel ontwikkeld voor een organisatievorm waar de uitvoering van het komen tot valide examenproducten kan worden belegd, beheerd en geactualiseerd. Tot slot is er nagedacht over een verantwoorde implementatie gekoppeld aan tijd.

1.4 Opbouw rapport & leeswijzer

Het rapport is opgebouwd aan de hand van hoofdstukken over een aantal kernelementen uit het advies. De opdrachtonderdelen a t/m k uit de opdrachtformulering worden beantwoord in de diverse hoofdstukken.

Hoofdstuk 1: Aanleiding & opdracht

In dit hoofdstuk staan de aanleiding voor de opdracht, de opdrachtomschrijving, de gevolgde werkwijze en deze leeswijzer.

Hoofdstuk 2: Collectieve afspraken en Analyse samenhang

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de relatie met inspanningen vanuit de sector om de kwaliteit van examenproducten te verhogen - de uitwerking van de Examenagenda mbo 2015-2020 in de collectieve afspraken - en analyses die gedaan zijn in het kader van de samenhang tussen de herziene kwalificaties en de doorvertaling daarvan in examenproducten.

Hoofdstuk 3: Een norm voor valide examenproducten

In dit hoofdstuk wordt een **norm voor valide examenproducten** uitgewerkt.

Hoofdstuk 4: Drie routes naar een valide examenproduct

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de routes die door een onderwijsinstelling voor een specifieke kwalificatie te volgen zijn om tot valide examenproducten te komen. De norm beschreven in hoofdstuk 3 is van toepassing op alle drie de routes.

Hoofdstuk 5: Organisatie & uitvoering

De norm en de systematiek van de drie routes moeten beheerd worden en daarvoor is er een organisatie nodig. In dit hoofdstuk is een verkenning gedaan naar twee organisatiemogelijkheden. Daarnaast wordt in het hoofdstuk ingegaan op de uitvoering van externe validering en certificering: welke autoriteiten mogen dit doen en aan welke eisen moeten zij daarvoor voldoen?

Hoofdstuk 6: Van advies naar praktijk: aan de slag met een overgangperiode

In dit hoofdstuk wordt uiteengezet wat het betekent in tijd om van advies naar praktijk te komen. Hierbij wordt voor een overgangperiode gepleit. Er wordt ingegaan op de wijze waarop op korte termijn al aan de slag gegaan kan worden met de resultaten van het advies.

Hoofdstuk 7: Aandachtspunten & acties

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op een aantal aandachtspunten en bijbehorende acties die moeten worden ondernomen als er aan de slag gegaan wordt met het advies.

Bijlage 1: Begrippenlijst

In het rapport worden een aantal begrippen gebruikt, waarvan het belangrijk is dat deze op de juiste wijze worden geïnterpreteerd, in het licht van dit advies. Deze begrippen zijn in een begrippenlijst (bijlage 1) toegelicht.

Bijlage 2: Collectieve afspraken

In hoofdstuk 2 'Collectieve afspraken en Analyse samenhang' wordt ingegaan op de collectieve afspraken over examenproducten die de mbo-sector maakt. Als bijlage is de versie van de collectieve afspraken t.b.v. de ledenvergadering van de MBO Raad d.d. 19 april 2016 opgenomen.

Bijlage 3: Analyse en dataset samenhang 2.0

In deze bijlage wordt inzicht geboden in de Analyse samenhang 2.0, van de dataset van maart 2016. De analyse geeft inzicht in de samenhang tussen de herziene kwalificaties in het mbo en examinering. De bijlage biedt achtergrondinformatie bij hoofdstuk 2 *Collectieve afspraken en Analyse samenhang* en hoofdstuk 4 *Drie routes naar valide examenproducten* van dit advies.

2. Collectieve afspraken en Analyse samenhang

In 2015 zijn twee belangrijke initiatieven voor het verbeteren van de examenkwaliteit gestart, te weten de totstandkoming van de Examenagenda en het in kaart brengen en verkennen van de samenhang tussen kwalificaties, additionele informatie en examenproducten.

Deze initiatieven zijn waar relevant voor dit advies in dit hoofdstuk nader beschreven.

2.1 Collectieve afspraken

Op 1 oktober 2015 is de Examenagenda mbo 2015-2020 ondertekend door de Minister van OCW en de voorzitters van de MBO Raad en NRTO. In de Examenagenda zijn stevige ambities geformuleerd voor het verbeteren van de examenkwaliteit. Voor het realiseren van deze ambities maken de onderwijsinstellingen collectieve afspraken. Deze afspraken zijn concreet zodat de instellingen weten wat van hen verwacht wordt en ze elkaar er ook aan kunnen houden.

De Examenagenda richt zich op drie lijnen (MBO Raad et al., 2015):

- Exameninstrumenten op orde: gezamenlijk ontwikkelen van exameninstrumenten, het maken van kwaliteitsafspraken over de constructieprocessen van deze instrumenten en externe validering.
- Examenprocessen in control: versterking van de examencommissie en verbetering van de structurele kwaliteitsborging. Zo ontwikkelt de mbo-sector bijvoorbeeld een auditinstrument en maakt de sector afspraken over de wijze waarop onderwijsinstellingen zich jaarlijks verantwoorden in het examenverslag.
- Professionaliteit op orde: alle betrokkenen bij examinering moeten deskundig zijn en blijven. Onderwijsinstellingen zetten hier verder op in. Daarnaast kennis en vaardigheden over examinering in het mbo laten opnemen in het curriculum van de lerarenopleidingen

Voorliggend advies heeft een directe relatie met de lijn 'Exameninstrumenten op orde' van de Examenagenda. Waar in het advies wordt gesproken over 'collectieve afspraken' betreft het de afspraken die in het kader van de lijn 'Exameninstrumenten op orde' zijn gemaakt.

Voor de lijn 'Exameninstrumenten op orde' zijn collectieve afspraken uitgewerkt die zich richten op het verbeteren van de kwaliteit van de examenproducten. Deze afspraken 'Examinering – Collectieve afspraken Examenagenda mbo en Externe validering' zijn vastgesteld tijdens de Algemene ledenvergadering MBO Raad van 19 april 2016 (zie de set aan afspraken in bijlage 2). Ook de leden van NRTO hebben de collectieve afspraken geaccepteerd.

De afspraken bevatten de volgende drie kernelementen (MBO Raad et al., 2016):

- De mbo-brede criteria die nagevolgd moeten worden bij het construeren en vaststellen van examenproducten.
- De verwijzing naar gebruik servicedocumenten en resultaten Analyse samenhang.
- De toepassing van drie routes om te komen tot valide examenproducten.

De volgende 5 mbo-brede criteria die nagevolgd moeten worden bij het construeren en vaststellen van examenproducten zijn uitgewerkt (MBO Raad et al., 2016):

- wettelijke kaders, kwalificatiedossier en standaarden zijn uitgangspunt
- coproductie: door onderwijsinstellingen en bedrijfsleven
- onafhankelijkheid is gewaarborgd
- systematisch werken volgens vastgestelde processen
- constructeurs en vaststellers hebben inhoudelijke expertise en handelen professioneel.

In de nu vastgestelde collectieve afspraken is een verwijzing opgenomen naar het gebruik van - door een **collectief** van onderwijsinstellingen ontwikkelde - breed beschikbare servicedocumenten bij de constructie van exameninstrumenten, die de eisen uit de kwalificatie nader duiden. Met deze verwijzing wordt een directe relatie gelegd naar de resultaten van de Analyse samenhang (zie uitleg in 2.2).

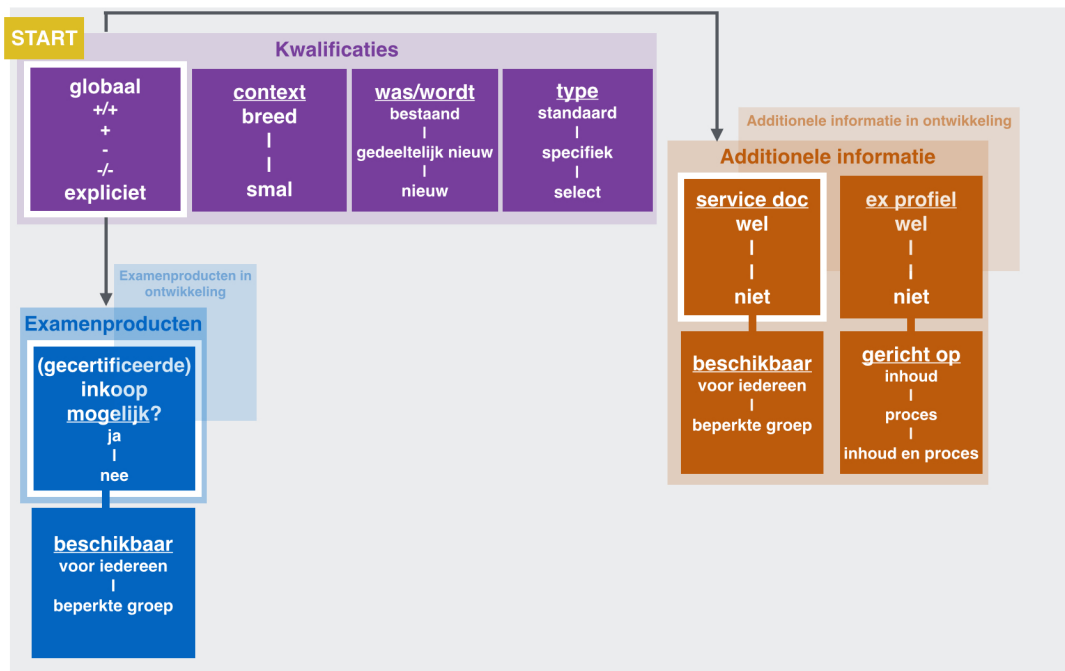
Tijdens de totstandkoming van voorliggend advies zijn de betrokken partijen regelmatig geconsulteerd. Daarbij is het idee van drie routes die leiden tot een valide examenproduct geïntroduceerd en waar nodig nader toegelicht. Vervolgens is het principe van de drie routes opgenomen in de collectieve afspraken die in de Algemene ledenvergadering zijn vastgesteld. De drie routes zijn nader uitgewerkt in hoofdstuk 4.

2.2 Analyse samenhang

Met de introductie van de herziene kwalificatiestructuur kwam ook het inzicht dat een aantal kwalificatiedossiers een (meer) generieke beschrijving van de inhoud kent. Het gevolg van deze situatie is dat een aantal van de herziene kwalificatiedossiers mogelijk veel ruimte voor interpretatie geeft in de doorvertaling naar onderwijs en examinering.

Deze situatie roept de vraag op hoe gezorgd kan worden voor voldoende houvast voor het veld om te komen tot het borgen van de gelijkwaardigheid van de inhoud van het onderwijs, en de examinering. Voor het verkrijgen van de nodige houvast is een initiatief gestart voor het in kaart brengen en analyseren van de samenhang tussen kwalificatiedossiers, additionele informatie en exameninstrumenten ten behoeve van de zorgvuldige implementatie van de herziene dossiers enerzijds en de gewenste kwaliteitsverbetering van de examinering anderzijds. Hiermee worden twee belangrijke en actuele thema's in het mbo-onderwijs verbonden; de herziene kwalificatiestructuur en de ambitie om kwaliteitsverbetering van de examinering te bewerkstelligen.

Ten behoeve van het uitvoeren van de analyse is onderstaand model (zie figuur 1) ontwikkeld. In het model is geïdentificeerd op basis van welke informatie de analyse is uitgevoerd (zie de toelichting op de verschillende elementen in bijlage 3).

Figuur 1. Elementen samenhang

2.2.1 Resultaten Analyse 2.0

Voor alle 487 herziene kwalificaties zijn bovenstaande elementen geïnventariseerd. Elk element heeft een eigen gewicht en de combinatie van elementen zijn gevat in beslisregels (zie bijlage 3 voor de uitgeschreven beslisregels). De beslisregels geven de mogelijkheid om per kwalificatie op basis van de geïnventariseerde elementen een oordeel te geven. Dit oordeel is uitgedrukt in een zogenaamde **rating**: A is weinig complex, B is complex en C is zeer complex.

De dataset + rating is te vinden in bijlage 3. Voor de Analyse samenhang 2.0 is de dataset van maart 2016 gebruikt.

2.2.2 De collectieve afspraken en Analyse samenhang als basis voor een extra route

Met de Examenagenda en bijbehorende collectieve afspraken in combinatie met de inzichten uit de Analyse samenhang is ruimte ontstaan voor een alternatief om te komen tot valide examenproducten. Dit alternatief staat naast inkopen bij een gecertificeerde instantie en extern valideren van een examenproduct. Het alternatief is uitgewerkt in een 3e route. Door deze route te openen ontstaan er voor onderwijsinstellingen drie gelijkwaardige routes waarin op een van de drie routes geen externe autoriteit de examenproducten beoordeeld, maar waar de collectieve afspraken moeten zorgen voor de borging van de kwaliteit. De introductie van het alternatief geeft de onderwijsinstellingen (mits zij de collectieve afspraken hebben onderschreven) de mogelijkheid een keuze te maken waarbij ook de economische aspecten op een evenwichtige manier kunnen worden meegenomen. Met de drie routes wordt het valideren van examenproducten uitvoerbaar en betaalbaar.

2.3 Vervolgstappen collectieve afspraken, borging samenhang en spelregels

Met het vaststellen van de collectieve afspraken (zie bijlage 2) hebben de MBO Raad en NRTO het openen van de derde route mogelijk gemaakt. In de komende periode moeten de collectieve afspraken op basis van volgende aandachtspunten worden geactualiseerd:

- opnemen van de verder uitwerkte norm uit dit advies (hoofdstuk 3)
- afspraken maken over het toepassen, borgen en actualiseren Analyse samenhang.

Het openen van een route waarbij voor het valideren van een examenproduct de inzet van een externe autoriteit niet nodig is vraagt om stevigheid aan de kant van de collectieve afspraken. Stevigheid in de zin van spelregels die ervoor zorgen dat de afspraken ook daadwerkelijk gehandhaafd worden. Aanvullend op de reeds gemaakte afspraken worden naar aanleiding van dit advies nog verder uitwerking van spelregels verwacht. Het gaat om spelregels die:

- ervoor zorgen dat onderwijsinstellingen elkaar aanspreken op gedrag t.a.v. de ontwikkeling van examenproducten
- consequenties helder maken die ongewenst gedrag van onderwijsinstellingen tot gevolg hebben
- zorgen voor het openbaar maken van documentatie waarin gemaakte keuzes per instelling irt. keuzes voor het ontwikkelen of inkopen van examenproducten herleidbaar zijn.

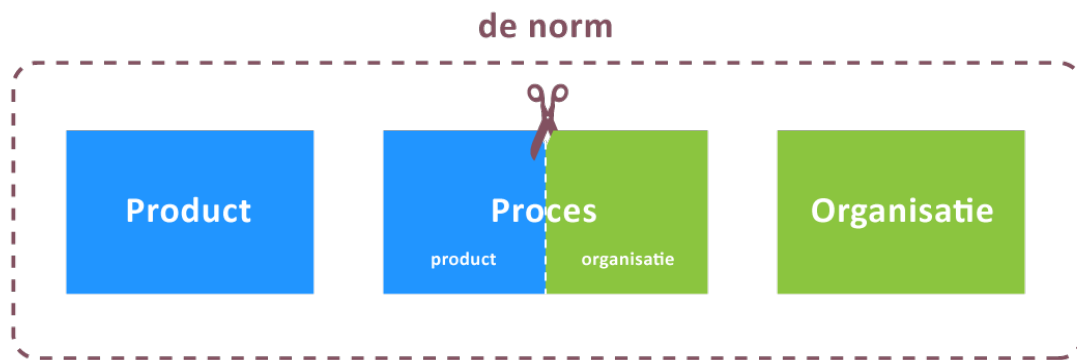
3. Een norm voor valide examenproducten

Het doel is om te komen tot valide examenproducten. Om meerdere routes mogelijk te maken die leiden tot een valide examenproduct is een solide basis nodig: een algemeen geldende set van afspraken om de kwaliteit van een examenproduct te garanderen. Daarom wordt in dit advies een **norm voor valide examenproducten** voorgesteld. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de inhoud van de norm.

3.1 Solide basis

De norm is opgebouwd uit de volgende vier elementen (zie figuur 2):

1. producteisen examenproduct: eisen aan het individuele examenproduct
2. proceseisen examenproduct: eisen aan de processen op basis waarvan examenproduct tot stand komt
3. proceseisen organisatie: eisen aan de werkwijze (processen) van de instantie (organisatie) die de examenproducten ontwikkelt
4. organisatie-eisen: eisen aan de organisatie-inrichting van de instantie die de producten ontwikkelt.

Figuur 2. De norm voor valide examenproducten

1. Producteisen examenproduct: Er zijn twee soorten producteisen:
  - a. Toetstechnische eisen: dit zijn eisen aan het examenproduct gericht op examenvorm en examenkwaliteit, een passende **cesuur**, afnamecondities en beoordelingscriteria.
  - b. Inhoudelijke eisen: dit zijn eisen aan het examenproduct gericht op de dekking van (het betreffende gedeelte) van de kwalificatie, de complexiteit en het niveau van het examen.

Een set aan examenproducten gezamenlijk dient dekkend te zijn voor de betreffende kwalificatie: het **exameninstrumentarium**.

2. Proceseisen examenproduct: Er is informatie over het proces van het construeren van een examenproduct nodig om de kwaliteit van het examenproduct te kunnen toetsen. Deze informatie wordt op aanwezigheid getoetst, maar niet inhoudelijk getoetst.
3. Proceseisen organisatie: de werkwijze van de instantie die de producten ontwikkelt.
4. Organisatie-eisen instantie: eisen die worden gesteld aan de organisatorische inrichting van de instantie die de examenproducten ontwikkelt.

3.2 Eisen

In deze paragraaf worden de eisen voor de vier elementen uit de norm uitgewerkt en toegelicht.

3.2.1 Producteisen examenproduct

Een examenproduct voldoet aan het geldende **toezichtskader** van de Inspectie van het Onderwijs. Dat is op dit moment (mei 2016) het Toezichtskader bve 2012 (Inspectie van het Onderwijs, 2011), aangevuld met het addendum 2015 (Inspectie van het Onderwijs, 2015b). Vanaf 1 augustus 2017 zal naar alle waarschijnlijkheid het Onderzoekskader 2017 van kracht worden (Inspectie van het Onderwijs, 2016b). Dat is nu in concept gepubliceerd. De norm die hier wordt gepresenteerd is congruent met deze kaders. Wijziging in de kaders die consequenties hebben voor de norm, leiden tot een aanpassing van deze norm. De indicatoren uit het Toezichtskader bve 2012 zijn in de volgende tabel geoperationaliseerd naar de producteisen examenproduct. Deze operationalisering sluit aan bij het concept Onderzoekskader 2017. Daarnaast is er een eis toegevoegd over de deugdelijkheid van het examenproduct.

Tabel 1. Producteisen norm valide examenproducten

1.1 Onderscheid tussen ontwikkelingsgerichte toetsing en examinering
Norm: er is duidelijk kenbaar gemaakt dat het hier gaat om een kwalificerend examenproduct.
Toelichting: in de toelichting bij het examenproduct is voor studenten en beoordelaars duidelijk dat het een examenproduct betreft dat leidt tot/meetelt voor het behalen van een diploma.
1.2 Dekking van de kwalificatie
Norm: bij de inrichting van kwalificerende examenproducten - het exameninstrumentarium - is sprake van volledigheid en passende complexiteit, om de beroepsuitoefening op het vereiste beheersingsniveau zoals omschreven in de kwalificatie te examineren. Aangetoond is hoe het examenproduct is opgebouwd, hoe de afzonderlijke onderdelen ten opzichte van elkaar wegen en welke complexiteit het examenproduct heeft.
Toelichting: het examenproduct maakt deel uit van een exameninstrumentarium dat voldoet aan deze norm. Per examenproduct is geïdentificeerd welk deel van de kwalificatie wordt afgedekt.
1.3 Cesuur
Norm: er is een verantwoorde procedure gevolgd voor het bepalen van de cesuur van het examenproduct. Dit ligt op het niveau waarop de student voldoet aan de vereisten. De cesuur is zodanig opgesteld dat de beoordeling (en daarmee de waardering van de kennis, vaardigheden en houding van de student) in totaal niet lager uitpakt dan voor de vakbekwaamheid voor het beroep en voor de generieke eisen voor taal en rekenen noodzakelijk is. Er is sprake van een evenwichtige, niet oneigenlijke puntentoekenning die recht doet aan het belang van kerntaken en werkprocessen. Er is sprake van een weging van de examenopdrachten onderling, die geen afbreuk doet aan de genoemde cesuur.
Toelichting: de cesuur is expliciet vermeld (de grens tussen voldoende en onvoldoende is aangeven). Aangegeven is hoe zwaar de opdracht weegt.
1.4 Beoordelingswijze
Norm: het beoordelingsvoorschrift maakt objectieve beoordeling mogelijk.

- De beoordeling wordt gebaseerd op de omschrijving van vakkennis, vaardigheden en gedrag van de kwalificatie.
- Als een examen(onderdeel) niet behaald wordt, wordt op het niveau van de beoordelingscriteria verantwoord wat de oorzaak daarvan is.

Het beoordelingsvoorschrift is voorzien van richtlijnen die leiden tot een onafhankelijke beoordeling:

- De beoordelingscriteria zijn herleidbaar in het beoordelingsvoorschrift opgenomen en een correct antwoordmodel of beoordelingsschema is beschikbaar (concreet, bondig, volledig).
- De beoordelingscriteria zijn concreet en eenduidig.
- De beoordelaar kan eruit opmaken welke (deel)waardering aan een prestatie van een student toegekend moet worden.
- De beoordelaar kan eruit opmaken welke eindwaardering gegeven moet worden (scoremodel).
- De beoordelaar kan de gegeven waarderingen conform het beoordelingsvoorschrift herleidbaar onderbouwen.
- Uit de beoordelingsrichtlijnen blijkt dat de beoordeling plaatsvindt op het niveau van kerntaken en werkprocessen.

Toelichting: er is een beoordelingsvoorschrift aanwezig waarin deze punten zijn opgenomen.

1.5 Transparantie

Norm: alle betrokkenen hebben een helder beeld van hoe het examen eruit ziet en hoe het wordt uitgevoerd en beoordeeld.

- Studenten en beoordelaars zijn geïnformeerd over de beoordelingscriteria en de wijze waarop het examen zal plaatsvinden en over de beoordeling.
- Het examenproduct is voorzien van afnamecondities en aanwijzingen voor de beoordelaars en de studenten voor de uitvoering van het examen.

Toelichting: aangegeven wordt op welke manier studenten en beoordelaars worden geïnformeerd. Het examenproduct bevat een omschrijving van locaties, middelen, materialen en tijdsduur en aanwijzingen voor beoordelaars en studenten voor de uitvoering van het examen.

1.6 Het is een deugdelijk examenproduct

Het examenproduct:

- is compleet
- heeft een heldere lay-out
- heeft correct taalgebruik: foutloos Nederlands (taal en grammatica)
- heeft een tekst/taalgebruik dat past bij de doelgroep
- voldoet aan toetstechnische eisen.

Toelichting: een deugdelijk examenproduct is compleet: het bevat vragen/opdrachten, afname- en beoordelingsvoorschriften, slagingsnormen en de cesuur.

Een deugdelijk examenproduct is ook in taal en vormgeving voor de gebruiker eenduidig te interpreteren. Het examen voldoet aan de toetstechnische eisen. De vragen zijn helder geformuleerd, voor één uitleg vatbaar en de antwoordmogelijkheden passen bij de vraagstelling en de beoordelingscriteria sluiten aan bij de opdracht (in het geval van een proeve).

3.2.2 Proceseisen examenproduct

De proceseisen examenproduct gaan over informatie over de totstandkoming van het product. De beschikbaarheid van deze informatie wordt getoetst via de proceseisen in tabel 2. De informatie wordt niet apart inhoudelijk beoordeeld.

Tabel 2. Proceseisen examenproduct norm valide examenproducten

2.1 De relatie van de vragen/opdrachten met de inhoud van de kerntaak (examenmatrijs)
Norm: de relatie van de vragen/opdrachten met de inhoud van de kerntaak is omschreven (examenmatrijs). Deze omschrijving geeft aan: <ul style="list-style-type: none">
• uit welke onderdelen het examenproduct is opgebouwd
• hoe de afzonderlijke onderdelen ten opzichte van elkaar wegen
• welke complexiteit het examenonderdeel heeft.
Toelichting: deze omschrijving maakt duidelijk welke onderdelen van de kwalificatie op welke manier beoordeeld worden met het examen.
2.2 De scheiding tussen constructie en vaststelling
Norm: er is omschreven hoe de scheiding tussen het proces van het construeren en vaststellen van examenproducten is georganiseerd. De omschrijving bevat: <ul style="list-style-type: none">
• de taakverdeling tussen constructeurs en vaststellers
• welke procedure is gevolgd om onafhankelijkheid en scheiding tussen de twee taken te borgen.
Toelichting: deze omschrijving maakt duidelijk op welke wijze het construeren en vaststellen separaat en onafhankelijk van elkaar wordt uitgevoerd.
2.3 De betrokkenheid van het bedrijfsleven
Norm: er is omschreven of en hoe het bedrijfsleven betrokken is bij de totstandkoming van het examenproduct.
Toelichting: de omschrijving geeft aan of en op welke wijze het bedrijfsleven betrokken is bij de totstandkoming van het examenproduct in het kader van aansluiting op de beroepspraktijk, waarbij rekening wordt gehouden met de uitvoerbaarheid en organiseerbaarheid in de praktijk.
2.4 De kwaliteitscriteria voor de vragen, antwoorden en slagingsnorm
Norm: Er wordt omschreven welke kwaliteitscriteria er zijn gebruikt voor: <ul style="list-style-type: none">
• de vragen/opdrachten
• de antwoorden/beoordelingscriteria
• de slagingsnorm.
Toelichting: bij het examenproduct wordt aangegeven op welke manier de kwaliteitscriteria bij de constructie van het examenproduct zijn geoperationaliseerd.

3.2.3 Proceseisen organisatie

Proceseisen organisatie gaan over *de werkwijze* die een instantie hanteert bij het maken van examenproducten. Er wordt voorgesteld om de volgende proceseisen organisatie te toetsen:

De relatie van de vragen met de inhoud van de kerntaak

1. De gehanteerde methodiek voor het vaststellen van de examenvorm, het vaststellen van het aantal te stellen vragen/opdrachten en de wegingsfactor.
2. De werkwijze bij het vaststellen van de herleidbaarheid van het examenproduct naar de te examineren werkprocessen en kerntaken.

Gereedheid examenproduct

3. De wijze waarop wordt besloten of een examenproduct gereed is. Vertegenwoordigers van onderwijsinstellingen en vertegenwoordigers uit het betreffende bedrijfsleven bepalen of een examenproduct gereed is

De betrokkenheid van het bedrijfsleven

4. De wijze (rollen en verantwoordelijkheden) waarop het bedrijfsleven al dan niet betrokken is bij het vaststellen van de herleidbaarheid van de te examineren werkprocessen en kerntaken naar een examenproduct.

De kwaliteitscriteria voor de vragen, antwoorden en slagingsnorm

5. De werkwijze bij de vaststelling van criteria met betrekking tot de kwaliteit van de examenvragen/opdrachten, antwoorden en slagingsnorm.
6. De gevolgde procedure bij de ontwikkeling van de beoordelingsinstrumenten, waarbij de kwalificaties en daarvan afgeleide examenmatrijs aantoonbaar leidraad zijn.
7. De procedure waarmee definitief vastgestelde beoordelingsinstrumenten worden vastgelegd.

3.2.4 Organisatie-eisen instantie

De organisatie-eisen gaan over de organisatorische inrichting van de instantie die examenproducten ontwikkelt. De organisatie-eisen zijn de volgende:

1. Er is een beschrijving van de facilitering van de deskundigen die examenproducten ontwikkelen en vaststellen in uren, scholing en de benodigde middelen.
2. Er is een schriftelijke vastlegging van het primaire proces door de instantie, waar nodig aangevuld met procedures en werkinstructies. Men dient een systeem in stand te houden voor de beheersing van alle relevante (verplichte) documentatie en gegevens.
3. Er is aantoonbaar vastgesteld wat de werkwijze van de instantie is om te waarborgen dat zij op de hoogte is van de actuele wet- en regelgeving en de werkwijze om de consequenties van eventuele wijzigingen in die wet- en regelgeving op de eigen werkwijze te beoordelen en te implementeren.
4. Er is aangetoond of en hoe het bedrijfsleven betrokken is bij de totstandkoming van de examenproducten.
5. Het is inzichtelijk welke criteria gebruikt zijn ten aanzien van de deskundigheid van de interne en externe medewerkers die betrokken zijn bij het uitvoeren van activiteiten.

6. Eisen gesteld aan de medewerkers zijn vastgesteld en aantoonbaar in (personeels)dossiers. Uit documentatie moet blijken dat de betreffende medewerker bekwaam is om de betreffende taken uit te voeren.
7. De instantie heeft een klachtenprocedure ingericht.

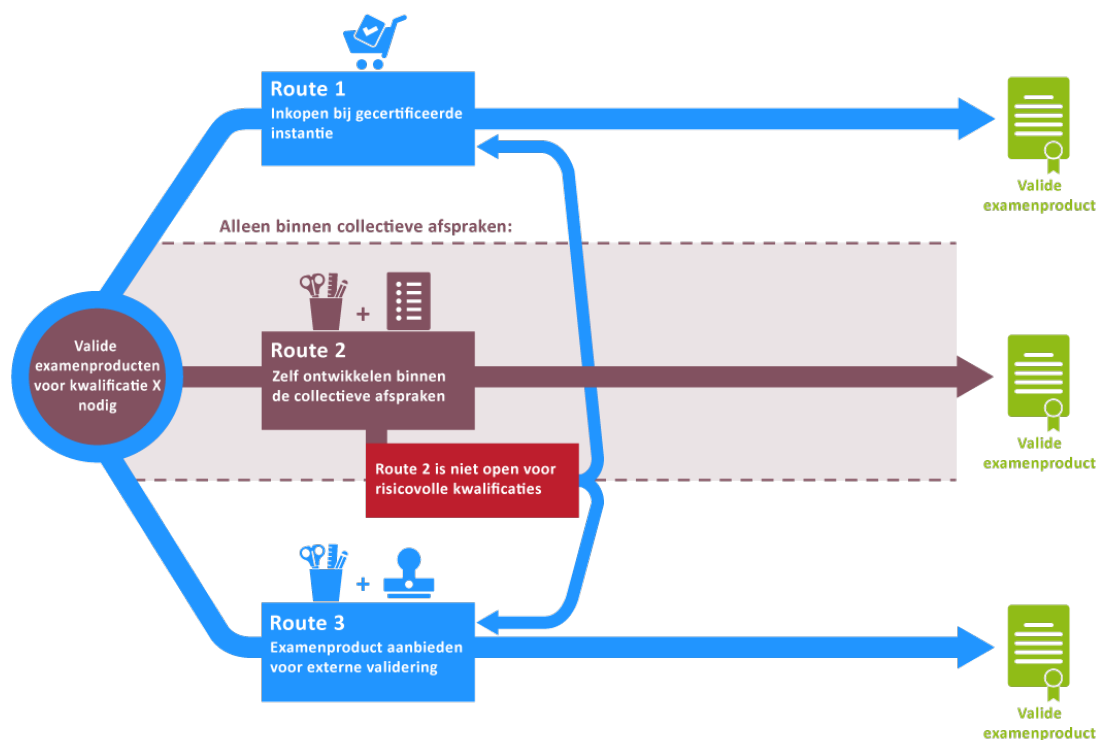
Met dit hoofdstuk van het advies is de norm voor valide examenproducten uitgewerkt. Op basis hiervan kan van start gegaan worden met het toepassen van de norm. De toepassing van de norm wordt behandeld in hoofdstuk 4. Inzichten uit de toepassing van de norm kunnen zorgen voor verdere verfijning en aanvullingen. Over het beheer en toepassen van de norm worden uitspraken gedaan in hoofdstuk 5 van dit advies. In hoofdstuk 6 wordt ingegaan op de verankering van de norm in wet- en regelgeving of bestuurlijke afspraken.

4. Drie routes naar een valide examenproduct

In dit hoofdstuk van het advies wordt ingegaan op de **routes** die door een onderwijsinstelling voor een specifieke kwalificatie te volgen zijn om tot valide examenproducten te komen. Er zijn drie routes gedefinieerd die samen de routekaart vormen. De norm beschreven in hoofdstuk 3 is van toepassing op alle drie de routes. Daarmee is de gelijkwaardigheid geborgd en komen uit de routes valide examenproducten voort.

4.1 Valide examenproducten

Valide examenproducten zijn altijd **'gevulde examens'** en klaar om in te zetten voor examinering van de student (m.a.w. geen **kaderexamens**). De valide examenproducten samen vormen een valide exameninstrumentarium voor een kwalificatie. Voor 1 kwalificatie kunnen verschillende routes doorlopen worden om tot het volledige exameninstrumentarium te komen. In figuur 3 is de routekaart met de drie te bewandelen routes zichtbaar. De onderwijsinstelling verantwoordt welke route(s) zij per kwalificatie afloopt in een zogenaamd valideringsplan. De examencommissie stelt altijd na het doorlopen van de routes vast of de het exameninstrumentarium voldoet aan de norm en daarmee dekkend is voor de kwalificatie.

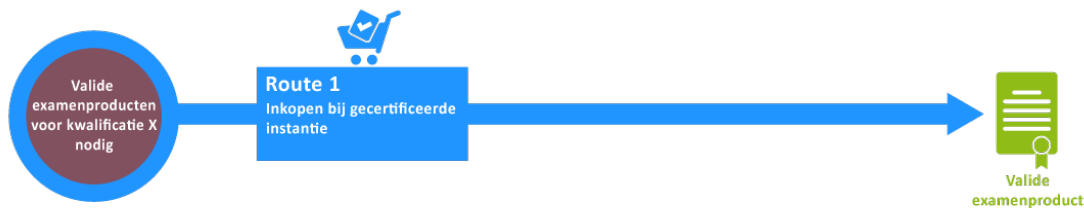

Figuur 3. Drie routes naar een valide examenproduct

4.2 Route 1: inkopen bij een gecertificeerde instantie

Een onderwijsinstelling kan ervoor kiezen om examenproducten voor een bepaalde kwalificatie in te kopen bij een gecertificeerde instantie.

Figuur 4. Route 1 inkoop bij een gecertificeerde instantie

4.2.1 Toepassing norm route 1

Voor een bepaalde kwalificatie wordt er gebruik gemaakt van inkoop bij een gecertificeerde instantie. De instantie die de examenproducten ontwikkelt wordt getoetst aan de hand van de norm. De certificering vindt plaats op organisatieniveau en geldt daarmee dus voor alle examenproducten die de instantie aanbiedt. Voor certificering gelden alle eisen uit de norm: producteisen examenproduct (1), proceseisen examenproduct (2), proceseisen organisatie (3) en organisatie-eisen instantie (4). De examenproducten worden getoetst middels een steekproef. Bij de steekproef wordt uitgegaan van een toetsing van gevulde examenproducten. Er wordt op basis van ervaringen en eerste analyses voorgesteld om bij certificering te starten met een steekproef van 20% van de examenproducten per instantie. Hierbij geldt een ondergrens van 10 examenproducten. Dit percentage kan op basis van nader onderzoek en ervaringen in de praktijk worden bijgesteld.

4.2.2 Te zetten stappen op route 1

met gevulde examens

- Stap 1 De onderwijsinstelling kiest ervoor om voor een bepaalde kwalificatie een examenproduct in te kopen bij een gecertificeerde instantie en maakt haar keuze voor de route bij de betreffende kwalificatie kenbaar in het valideringsplan
- Stap 2 De onderwijsinstelling richt zich tot een gecertificeerde instantie en koopt voor de kwalificatie een examenproduct in.
- Stap 3 De examencommissie stelt het complete exameninstrumentarium, waaronder het ingekochte examenproduct vast voor de kwalificatie en borgt op deze wijze dat het instrumentarium voldoet aan de norm en dekkend is voor de kwalificatie.
- Stap 4 De onderwijsinstelling zet een valide exameninstrumentarium in bij examinering van de kwalificatie.

met een kaderexamen

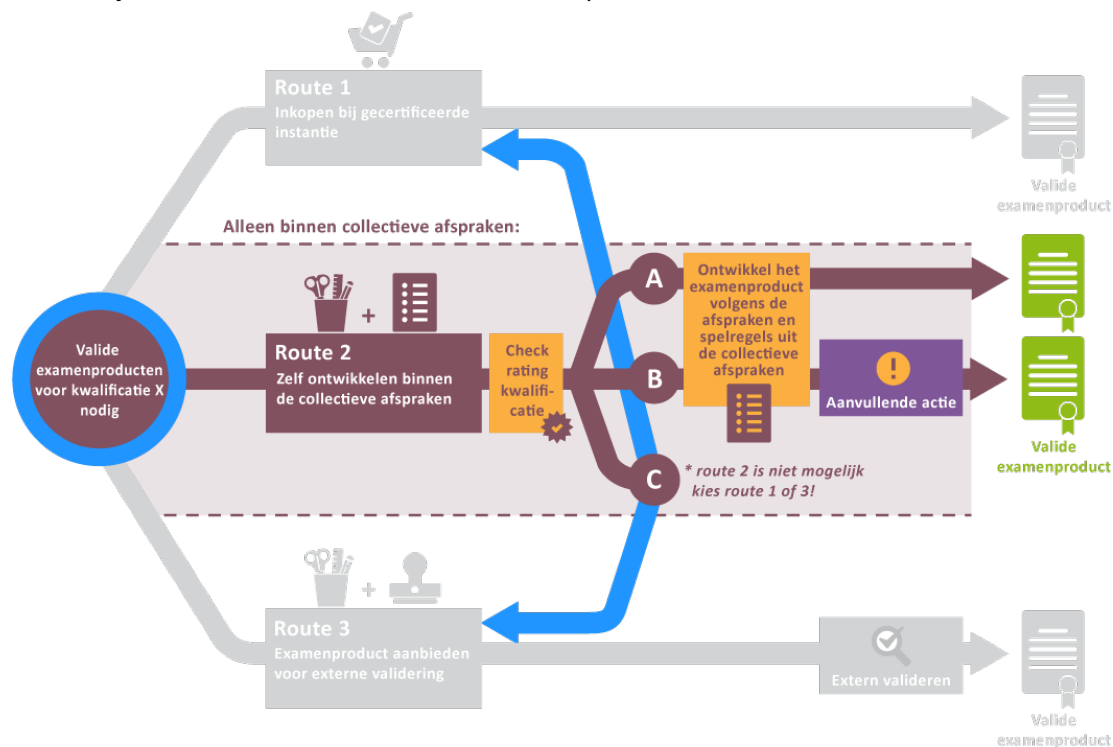
De praktijk wijst uit dat veel onderwijsinstellingen kaderexamens inkopen in plaats van gevulde examens. Ook kaderexamens vallen onder route 1. Het kaderexamen is op zichzelf geen valide product: dat is het pas als het gevuld is volgens de meegeleverde instructie (die ingaat op de invulling van het kaderexamen conform norm) en het tezamen met de totale set aan examenproducten voor de betreffende kwalificatie is vastgesteld door de examencommissie. De stappen op de route zijn dan als volgt:

- Stap 1 De onderwijsinstelling kiest ervoor om voor een bepaalde kwalificatie een kaderexamen in te kopen bij een gecertificeerde instantie en maakt haar keuze voor de route bij de betreffende kwalificatie kenbaar in het valideringsplan.
- Stap 2 De onderwijsinstelling richt zich tot een gecertificeerde instantie en koopt voor de kwalificatie het kaderexamen in.
- Stap 3 De onderwijsinstelling vult het kaderexamen exact volgens de meegeleverde instructie.
- Stap 4 De examencommissie stelt het complete exameninstrumentarium, waaronder het ingekochte en volgens instructie gevulde kaderexamen, vast voor de kwalificatie en borgt op deze wijze dat het instrumentarium voldoet aan de norm en dekkend is voor de kwalificatie.
- Stap 5 De onderwijsinstelling zet een valide exameninstrumentarium in bij examinering van de kwalificatie.

Let op! zodra de instructie van het kaderexamen niet gevolgd wordt bij het vullen van het examen of het kaderexamen zelf aangepast wordt, wordt het product als 'zelf ontwikkeld' beschouwd. Dan kan de onderwijsinstelling kiezen om met het product route 2 of route 3 te doorlopen.

4.3 Route 2: zelf ontwikkelen binnen de collectieve afspraken

Route 2 is alleen te bewandelen door onderwijsinstellingen die met de collectieve afspraken ingestemd hebben en deze bij het ontwikkelen van het product ook naleven. Binnen route 2 geeft de 'Analyse samenhang 2.0 - dataset maart 2016' informatie per kwalificatie die nodig is om het vervolg van de route te bepalen. Per kwalificatie is duidelijk gemaakt welke rating bij de kwalificatie hoort (zie bijlage 3 voor het overzicht). Er zijn drie mogelijkheden: een kwalificatie kan een rating A, B of C hebben. De rating van de kwalificatie heeft op route 2 effect op de vervolgstappen op de route. Uiteindelijk leidt de route tot een 'valide examenproduct'.

Figuur 5. Route 2 zelf ontwikkelen binnen de collectieve afspraken

4.3.1 Toepassing norm route 2

De norm is van toepassing op route 2. Bij het zelf ontwikkelen binnen de collectieve afspraken, worden de producteisen examenproduct (1) en de proceseisen examenproduct (2) toegepast bij het construeren en vaststellen van examenproducten.

4.3.2 Te zetten stappen op route 2

- Stap 1 De onderwijsinstelling besluit een examenproduct zelf te ontwikkelen
- Stap 2 De onderwijsinstelling controleert de rating van de betreffende kwalificatie.
- Stap 3 Voor kwalificaties met een A of een B rating kan de onderwijsinstelling route 2 vervolgen.

Voor kwalificaties met een C rating is het vervolgen van route 2 niet mogelijk: de onderwijsinstelling heeft de mogelijkheid om of het product zelf te ontwikkelen en het extern te laten valideren en daarmee voor route 3 te kiezen of (als dat mogelijk is) alsnog over te gaan op inkoop bij een gecertificeerde instantie en daarmee voor route 1 te kiezen.

Vervolgstappen voor kwalificaties met een A rating

- Stap 4 De onderwijsinstelling maakt zijn keuze om route 2 voor de kwalificatie met de A rating te vervolgen kenbaar in het valideringsplan.
- Stap 5 De onderwijsinstelling volgt bij het ontwikkelen van het examenproduct de collectieve afspraken. Dat is voldoende om met een zelf ontwikkeld examenproduct voor een A kwalificatie te komen tot een valide product. Er wordt niets aanvullends verwacht bij het ontwikkelen van het examenproduct.
- Stap 6 de examencommissie stelt het complete exameninstrumentarium, waaronder het zelf ontwikkelde product, vast voor de kwalificatie en borgt op deze wijze dat het instrumentarium voldoet aan de norm en dekkend is voor de kwalificatie.
- Stap 7 de onderwijsinstelling zet een valide product in bij examinering van de kwalificatie.

Vervolgstappen voor kwalificaties met een B rating

- Stap 4 de onderwijsinstelling maakt zijn keuze om route 2 te vervolgen kenbaar in het valideringsplan.
- Stap 5 De onderwijsinstelling volgt bij het ontwikkelen van het examenproduct de collectieve afspraken. Dat alleen is niet voldoende om tot een valide product te komen. Er wordt van een onderwijsinstelling een aanvullende actie (toegelicht in 4.3.3) verwacht bij het ontwikkelen van het examenproduct.
- Stap 6 De examencommissie stelt het complete exameninstrumentarium, waaronder het zelf ontwikkelde product, vast voor de kwalificatie en borgt op deze wijze dat het instrumentarium voldoet aan de norm en dekkend is voor de kwalificatie.
- Stap 7 De onderwijsinstelling zet een valide product in bij examinering van de kwalificatie.

4.3.3 Mogelijke aanvullende acties op route 2B

Voor route 2B is alleen het navolgen van de collectieve afspraken niet voldoende om tot een valide product te komen. De onderwijsinstelling moet in deze route een aanvullende actie doen. Het definiëren van de aanvullende acties is nog een aandachtspunt (zie hiervoor hoofdstuk 7).

Conform de Analyse en dataset samenhang 2.0 van maart 2016 zijn er 201 kwalificaties met een B rating. Voor 143 kwalificaties met een B rating is geen servicedocument beschikbaar en 48 kwalificaties in de B rating hebben een brede context.

Aanvullende acties

Geadviseerd wordt de onderwijsinstellingen te laten starten met het ontwikkelen van servicedocumenten voor de 143 kwalificaties waar nog geen servicedocument voor is. De documenten moeten gericht zijn op de doorvertaling van kwalificatie-eisen naar examenproduct(en). Geadviseerd wordt de servicedocumenten op te stellen volgens een vastgesteld format (een dergelijk format dient nog ontwikkeld te worden).

Verwachte resultaten

Door het ontwikkelen van servicedocumenten voor kwalificaties waar nog geen servicedocument beschikbaar is, kunnen er twee dingen gebeuren:

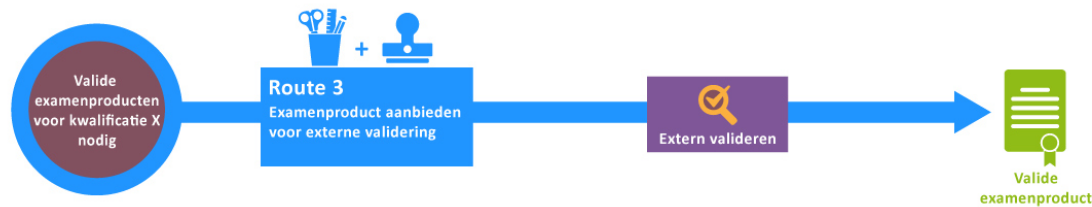
- Het servicedocument telt door in de beslisregels van de Analyse samenhang en de kwalificatie gaat van een B rating naar een A rating.
- Het servicedocument telt niet door in de beslisregels, maakt geen verschil en de kwalificatie blijft in de B rating. Voor deze kwalificaties moet bedacht worden of en hoe er tot een valide product gekomen kan worden zonder dat het nodig is om over te gaan tot extern valideren. Gedacht kan worden in het zoeken van kwaliteit in het samenwerken in een 'klein collectief'. Het werken met een "klein collectief" is voor nu geïdentificeerd als een aandachtspunt (zie hiervoor hoofdstuk 7).

Door het ontwikkelen van servicedocumenten gericht op de brede context kunnen er 2 dingen gebeuren:

- Het servicedocument telt door in de beslisregels van de Analyse samenhang. Daarbij helpt het servicedocument per beroepencontext om vanuit een smalle context naar het examenproduct toe te werken. Zo komt de kwalificatie van een B rating naar een A rating.
- Het servicedocument en de smalle context tellen niet door in de beslisregels, maakt geen verschil en de kwalificatie blijft in de B rating. Voor deze kwalificaties moet bedacht worden of en hoe er tot een valide product gekomen kan worden zonder dat het nodig is om over te gaan tot extern valideren.

4.4 Route 3: zelf een examenproduct ontwikkelen en extern laten valideren

Onderwijsinstellingen en instanties kunnen gebruik ontwikkelen van route 3 om ontwikkelde examenproducten te laten valideren door een daarvoor aangestelde externe partij.

Figuur 6. Route 3 examenproduct aanbieden voor externe validering

4.4.1 Toepassing norm

Externe validering vindt plaats op het niveau van het examenproduct. Dat betekent dat bij externe validering *per* product toetsing aan de producteisen examenproduct (1.) en de proceseisen examenproduct (2) van de norm plaatsvindt.

4.4.2 Te zetten stappen op route 3

- Stap 1 De onderwijsinstelling of instantie kiest om een examenproduct zelf te ontwikkelen en maakt haar keuze voor de route bij de betreffende kwalificatie kenbaar in het valideringsplan.
- Stap 2 De onderwijsinstelling of instantie ontwikkelt het product en legt het product voor de betreffende kwalificatie voor bij een partij die het product kan valideren.
- Stap 3 De examencommissie stelt het complete exameninstrumentarium, waaronder het **extern gevalideerde examenproduct**, vast voor de kwalificatie en borgt op deze wijze dat het instrumentarium voldoet aan de norm en dekkend is voor de kwalificatie.
- Stap 4 De onderwijsinstelling zet een valide exameninstrumentarium in bij examinering van de kwalificatie.

4.5 Verwachting t.a.v. gebruik routes

Om een beeld te krijgen van het mogelijke gebruik van de routes, worden hier twee scenario's uitgewerkt. Deze scenario's geven inzicht voor de situatie dat er maximaal wordt ingekocht of voor de situatie dat er door de onderwijsinstellingen maximaal zelf examenproducten worden ontwikkeld.

4.5.1 Scenario 1, maximale inkoop bij een instantie

Wat als onderwijsinstellingen voor alle kwalificaties waar inkoop mogelijk is, ook daadwerkelijk inkopen, voor hoeveel kwalificaties moeten onderwijsinstellingen dan nog zelf producten ontwikkelen op route 2 of 3*?

Omvang route 1, inkopen bij een gecertificeerde instantie:

Uit de Analyse samenhang 2.0 versie maart 2016 blijkt dat voor 352 van de 487 kwalificaties onderwijsinstellingen producten kunnen inkopen die dekkend zijn voor de kwalificatie. De verwachting is dat het aantal kwalificaties waarvoor inkoop mogelijk is verder zal toenemen, voor diverse kwalificaties worden nog examenproducten ontwikkeld.

Omvang route 2, zelf ontwikkelen binnen de collectieve afspraken:

Voor de 135 kwalificaties waar geen inkoop mogelijk is, moeten onderwijsinstellingen zelf producten ontwikkelen. 88 van die kwalificaties hebben een A rating, 42 kwalificaties een B rating. Voor deze kwalificaties kunnen examenproducten binnen route 2 worden ontwikkeld.

Er zijn 5 kwalificaties met een C rating waar geen inkoop voor mogelijk is, echter via route 2 kunnen deze kwalificaties niet tot een valide product komen.

Omvang route 3, zelf ontwikkelen en extern laten valideren:

De 5 kwalificaties met een C rating waar geen inkoop voor mogelijk is moeten via route 3 (externe validering) tot valide examenproducten komen.

*In dit scenario wordt ervan uitgegaan dat alle onderwijsinstellingen toegang hebben tot route 2.

4.5.2 Scenario 2, alle onderwijsinstellingen ontwikkelen zelf examenproducten

Wat als alle onderwijsinstellingen kiezen voor route 2 en zelf examenproducten gaan ontwikkelen binnen de collectieve afspraken.

Omvang route 2, zelf ontwikkelen binnen de collectieve afspraken:

Voor 487 kwalificaties kunnen onderwijsinstelling kiezen om zelf producten te ontwikkelen. Als onderwijsinstellingen dat doen, kunnen ze route 2 vervolgen met 232 kwalificaties in de A rating en 201 met een B rating. Voor de 54 kwalificaties met een C rating is geen vervolg op route 2 mogelijk. Voor deze kwalificaties moet uitgeweken worden naar route 3.

Omvang route 3, zelf ontwikkelen en extern laten valideren:

Voor de 54 kwalificaties met een C rating geldt dat de zelf ontwikkelde examenproducten voor deze kwalificaties aangeboden dienen te worden voor externe validering.

4.5.3 Conclusie scenario's

Bovenstaande scenario's laten zien wat de mogelijke belasting van de routes is. Hiervoor zijn 2 uiterste scenario's geschetst. Scenario 1 past goed bij de wijze waarop de collectieve afspraken zijn ingestoken. In de afspraken wordt namelijk uitgegaan van 'inkoop, tenzij'. Als deze lijn gevolgd wordt in combinatie met de andere keuzemogelijkheid van route 2 blijft het aantal kwalificaties die op gaan voor externe validering beperkt tot circa 1% van de kwalificaties. Mochten ondanks de collectieve afspraken veel onderwijsinstellingen kiezen voor het zelf ontwikkelen van examenproducten, waarmee scenario 2 in zicht komt, dan geldt dat in de uiterste variant dat voor circa 12% van de kwalificaties de examenproducten op gaan voor externe validering. Hiermee kan geconcludeerd worden dat in beide scenario's de kostenpost die onderwijsinstellingen kunnen hebben als het gaat over externe validering beperkt blijft.

4.6 Borging en verantwoording routes

Onderwijsinstellingen hebben de vrijheid om per kwalificatie keuzes te maken voor route 1, 2 en/of 3. Voor onderwijsinstellingen die niet met de collectieve afspraken ingestemd hebben staat in de eerste instantie route 2 niet open.

4.6.1 Borging

Op route 1 en 3 wordt een externe toetsing gedaan door een partij die aangewezen wordt om instanties te certificeren of een examenproduct extern te valideren. Met deze externe toetsing wordt geborgd dat de producten die ontwikkeld zijn en ingezet worden voor examinering ook valide zijn.

Voor route 2 is dat anders. Er is geen externe beoordeling vereist om tot een valide product te komen. Hiervoor is gekozen omdat op route 2 de collectieve afspraken gevolgd worden waarin de norm geborgd is. Bovendien draagt deze route eraan bij dat de gehele exercitie van het komen tot valide examenproducten uitvoerbaar en betaalbaar blijft.

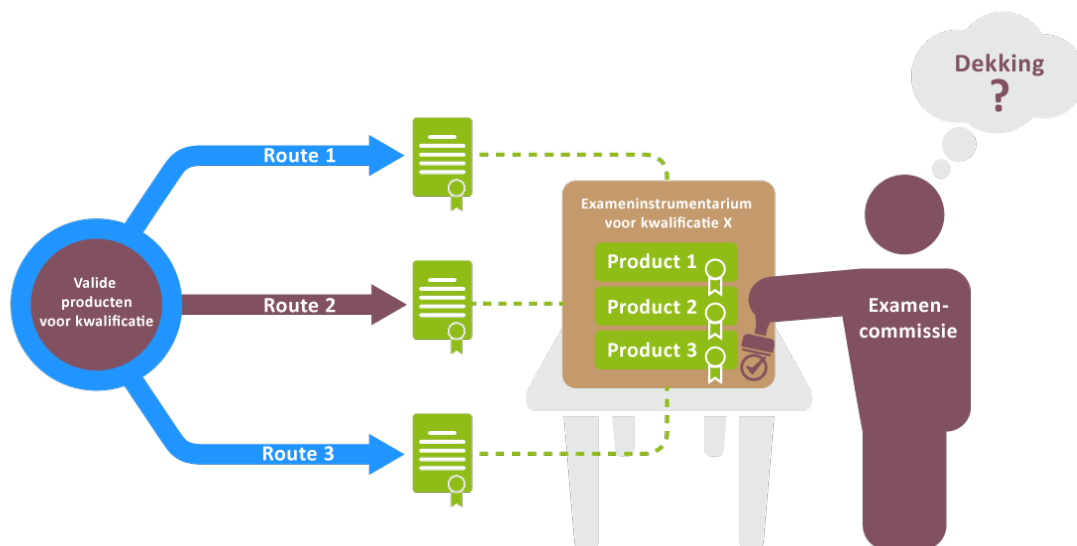
Onderdeel van de collectieve afspraken is dat onderwijsinstellingen in principe 'inkopen tenzij'. Met dit uitgangspunt wordt ervan uit gegaan dat route 2 beperkter wordt bewandeld (zie scenario 1 vorige paragraaf) dan route 1. Daarin kan worden meegenomen dat het voor 352 van de 487 kwalificaties mogelijk is om een product in te kopen. Dat is ongeveer driekwart van alle kwalificaties.

Het is de verwachting dat binnen de collectieve afspraken ook wordt georganiseerd dat onderwijsinstellingen elkaar aanspreken op hun handelen. De wijze waarop dit georganiseerd gaat worden is nog een punt van aandacht, maar is een zeer belangrijk te nemen stap als het gaat om de handhaving van de routes. Om de controleerbaarheid tussen onderwijsinstellingen te vergroten, wordt het valideringsplan waarin onderwijsinstellingen hun keuzes verantwoorden ten aanzien van de gelopen routes, mogelijk onderdeel van het examenplan. Daarmee wordt het plan openbaar. Of en hoe dit verder georganiseerd wordt is nog een aandachtspunt.

Op dit moment hebben de instellingen onder de MBO Raad en de leden van de NRTO ingestemd met de collectieve afspraken. Voor hen is route 2 open. Voor de toekomst is het nog een punt van aandacht als er meer instellingen zijn die zich willen aansluiten bij de collectieve afspraken. Wat zijn de vereisten om hierbij aan te sluiten? Als het gaat over handhaving is het bijvoorbeeld belangrijk dat een instelling aangesproken kan worden op de toepassing van de routes. Dit kan wel binnen de MBO Raad en met leden van de NRTO, de vraag is of dit ook mogelijk is voor niet-leden. Moet een instelling dan lid worden van de NRTO of is er een manier van organiseren waar dat niet nodig is en de betreffende instelling toch aangesproken kan worden?

4.6.2 Rol examencommissie bij het komen tot valide exameninstrumentarium

Alle routes leiden tot een valide examenproduct, de totale set van examenproducten vormt het exameninstrumentarium voor een kwalificatie. De totale set voldoet aan de norm uit hoofdstuk 3. Om dit te bekrachtigen stelt de examencommissie de totale set vast en beoordeelt daarmee ook of dat de set van producten de kwalificatie afdekt. Dit is gevisualiseerd in figuur 7:

Figuur 7. Het exameninstrumentarium wordt vastgesteld door de examencommissie

4.6.3 Taak Inspectie van het Onderwijs ten opzichte van routes

Het is van belang een helder onderscheid te maken tussen de routes die leiden tot een valide examenproduct en het toezicht van Inspectie van het Onderwijs. De formele taak van de inspectie wijzigt niet als gevolg van de introductie van de routes. Wat betreft het uitoefenen van het toezicht op de kwaliteit van de examenproducten is en blijft standaard 1 van de standaarden voor examenkwaliteit de norm. Zoals in voorliggend advies is aangegeven zijn de eisen van Examenstandaard 1 congruent met de producteisen die onderdeel zijn van de norm die leidt tot een valide exameninstrumentarium (zie hoofdstuk 3). Deze congruentie is voor de Inspectie van het Onderwijs een belangrijke randvoorwaarde om te komen tot een positieve reactie op voorliggend advies.

De routes en het valideringsplan zorgen ervoor dat de onderwijsinstelling valide examenproducten inzet voor examinering. De validiteit van de examenproducten is een belangrijke aanwijzing voor het voldoen aan de eisen van Examenstandaard 1. De verwachting is dat inspectie bij het uitoefenen van haar toezichtstaak goede nota zal nemen van het gebruik van de routes door de onderwijsinstellingen.

4.6.4 Keuze per kwalificatie herleidbaar in valideringsplan

In het valideringsplan wordt voor een kwalificatie aangegeven welke keuze of keuzes gemaakt zijn om tot valide examenproducten te komen. Het valideringsplan vormt tevens de basis voor de examencommissie voor de controle op de dekking.

In het valideringsplan is opgenomen:

- Crebonummer
- Naam van de kwalificatie.
- Per crebo welk examenproducten worden ingezet.
- Per crebo welke route(s) gelopen wordt om te komen tot een valide exameninstrumentarium:
  - of er examenproducten ingekocht worden bij een gecertificeerde instantie
  - en/of er examenproducten zelf ontwikkeld worden binnen de collectieve afspraken, welke rating de kwalificatie heeft en hoe route 2 vervolgens bewandeld wordt.

- o en/of er sprake is van de inzet van te extern valideren examens en wat de uiterste datum van externe validering is (tijdstip afname examen)
- Bij welke partij de inkoop van het examenproduct plaatsvindt of bij welke partij de externe validering uitgevoerd wordt.

Mogelijk wordt het valideringsplan onderdeel van het examenplan en daarmee openbaar. Dit vergroot de controleerbaarheid van het naleven van de routes tussen onderwijsinstelling. Of en hoe dit verder georganiseerd wordt is nog een aandachtspunt.

4.7 Voorbeelden keuzes onderwijsinstelling voor bewandelen bepaalde route

Aan de hand van een aantal praktijkvoorbeelden worden in deze paragraaf de mogelijke keuzes voor de te lopen routes aangegeven.

Voorbeeld 1

De onderwijsinstelling heeft zich gecommiteerd aan de collectieve afspraken en ontwikkelt alle examenproducten voor kwalificatie X zelfstandig. De instelling wil de producten niet delen met andere onderwijsinstellingen.

Te maken keuze door onderwijsinstelling:

Route 2:

- Als de kwalificatie een A rating heeft kan het examenproduct ontwikkeld worden, mits de collectieve afspraken worden nagekomen.
- Als de kwalificatie een B rating heeft kan het examenproduct zelf ontwikkeld worden met daarbij de gedefinieerde aanvullende actie voor de betreffende kwalificatie.
- Als de kwalificatie een C rating heeft kan het examenproduct zelf ontwikkeld worden. Vervolgens dient het extern gevalideerd te worden.

Of route 3:

- De onderwijsinstelling kan ook besluiten dat voor het zelf te ontwikkelen product gekozen wordt voor externe validering. Voor dit besluit hoeft de onderwijsinstelling niet te hebben ingestemd met de collectieve afspraken

Voorbeeld 2

De onderwijsinstelling ontwikkelt veel producten voor de kwalificaties zelf en wil dat ook blijven doen.

Te maken keuze door onderwijsinstelling:

Route 1:

De onderwijsinstelling kan zich laten certificeren en daarmee voor zichzelf route 1 openstellen. De zelf ontwikkelde producten tellen dan als 'inkoop'.

Route 2:

Als de onderwijsinstelling met de collectieve afspraken heeft ingestemd, dan kan de onderwijsinstelling per kwalificatie een passende subroute binnen route 2 lopen. Voor de kwalificaties met een C rating kan de onderwijsinstelling besluiten om alsnog in te kopen of deze producten extern te laten valideren.

Route 3:

De onderwijsinstelling kan haar producten extern laten valideren. Dan geldt dat daadwerkelijk alle producten gecheckt worden.

Aandachtspunt: Onderzoeken en besluiten hoe er met de toegankelijkheid van examenproducten van een gecertificeerde instantie wordt omgegaan. Moet een onderwijsinstelling die zich laat certificeren bijvoorbeeld ook zorgen dat haar producten voor derden beschikbaar zijn?

Voorbeeld 3

Er is sprake van een samenwerkingsverband van onderwijsinstelling die samen examenproducten ontwikkelen, hoe passen de examenproducten in de routes?

Te maken keuze door onderwijsinstelling:

Route 1 zelf open stellen:

Een samenwerkingsverband van onderwijsinstellingen die samen examenproducten ontwikkelen kan zich laten certificeren. Daarmee stellen ze zelf de route 1 voor deze kwalificatie open. Het is wel nodig dat het samenwerkingsverband een zelfstandig rechtspersoon is of wordt die gecertificeerd kan worden.

Route 2:

Als iedere onderwijsinstelling in het samenwerkingsverband heeft ingestemd met de collectieve afspraken, dan kan ze per kwalificatie een passende subroute binnen route 2 lopen. Voor de kwalificaties met een C rating kan route 2 niet worden vervolgd. Dan kan de onderwijsinstelling besluiten om alsnog een examenproduct af te nemen bij een gecertificeerde instantie of deze producten extern te laten valideren.

Route 3:

Het samenwerkingsverband kan de producten ook extern laten valideren. Dan geldt dat daadwerkelijk alle producten gecheckt worden.

Voorbeeld 4

De onderwijsinstelling neemt voor kwalificatie X een examenproduct af. Het product is niet helemaal naar wens en de onderwijsinstelling maakt een grote (in hoofdstuk 5 wordt nader toegelicht wat verstaan wordt onder grote of kleine aanpassingen) wijziging op het product na inkoop.

Te maken keuze door onderwijsinstelling:

Route 1:

Nadat de onderwijsinstelling het product aangepast heeft biedt zij het product weer aan bij de gecertificeerde instantie. Deze voert een check uit op het aangepaste product en neemt het product op in haar aanbod. De onderwijsinstelling kan het gecheckte valide product inzetten.

Route 2:

De onderwijsinstelling sleutelt zelf aan het product, het product heeft dan niet meer de waarde van een 'ingekocht product'. De onderwijsinstelling slaat daarom de route in van 'zelf ontwikkelen'. Als de onderwijsinstelling met de collectieve afspraken heeft ingestemd, mag zij voor de kwalificaties met een A of B rating de keuze maken voor route 2. Voor de kwalificaties met een C rating kan route 2 niet vervolgd worden. De onderwijsinstelling moet of inkopen bij een gecertificeerde instantie of het zelf ontwikkelde product extern laten valideren.

Route 3:

De onderwijsinstelling sleutelt zelf aan het product, het product heeft dan niet meer de waarde van een 'ingekocht product'. De onderwijsinstelling slaat daarom route 2 of 3 in.

Voorbeeld 5

De onderwijsinstelling neemt voor kwalificatie X een examenproduct af, vervolgens worden er kleine wijzigingen gedaan (in hoofdstuk 5 wordt nader toegelicht wat verstaan wordt onder grote of kleine wijzigingen) waardoor de examens studentspecifiek gemaakt kunnen worden.

Te maken keuze door de examenleverancier:

Route 1:

Het product wordt nog steeds beschouwd als 'ingekocht' valide product. In dit scenario wordt uitgegaan van een hoofdproduct waar kleine aanpassingen aan worden gedaan waardoor er 'broertjes en zusjes' van dat product ontstaan. De veronderstelling is dat de kwaliteit van het product hiermee niet aangetast wordt.

Voorbeeld 6

Er is sprake van een examenleverancier die nog niet is gecertificeerd, hoe passen de examenproducten in de routes?

Te maken keuze door de examenleverancier:

Route 1 zelf openstellen:

De leverancier kan zichzelf laten certificeren door een daarvoor aangewezen autoriteit. Daarmee maakt de leverancier inkoop zoals bedoeld op route 1 mogelijk.

Route 3 producten extern laten valideren:

Als de leverancier zich niet wil laten certificeren dan kan hij de producten aanbieden voor externe validering.

Let op! Als de mogelijkheid ontstaat dat ook examenleveranciers de collectieve afspraken mogen ondertekenen dan zou het kunnen dat ook zij route 2 mogen bewandelen. Hoe en of dit kan is nog een punt van aandacht (hoofdstuk 7).

5. Organisatie en uitvoering

In voorgaande hoofdstukken is uitgewerkt hoe de norm voor valide examenproducten en de collectieve afspraken samen leiden tot drie routes om te komen tot valide examenproducten. De norm en de systematiek van de drie routes moeten beheerd worden en daarvoor is er een vorm van organisatie nodig. Ook is er een organisatie nodig om te bepalen wie examenproducten en instanties mag toetsen aan de norm (de uitvoering van externe validering en certificering). Er is een verkenning gedaan naar twee mogelijke oplossingen. Vervolgens is een advies geformuleerd voor de te kiezen oplossing.

Daarnaast gaat dit hoofdstuk over de uitvoering van externe validering en certificering: Daarbij wordt het antwoord geformuleerd op de volgende vragen:

- Wie bepaalt op route 1 (certificering) en route 3 (externe validering) van de routekaart of een instantie wordt gecertificeerd en een examenproduct valide is?
- Volgens welke methodiek wordt dit getoetst?
- En aan welke eisen voldoen de autoriteiten die extern valideren en/of certificeren?

5.1 Organisatievormen

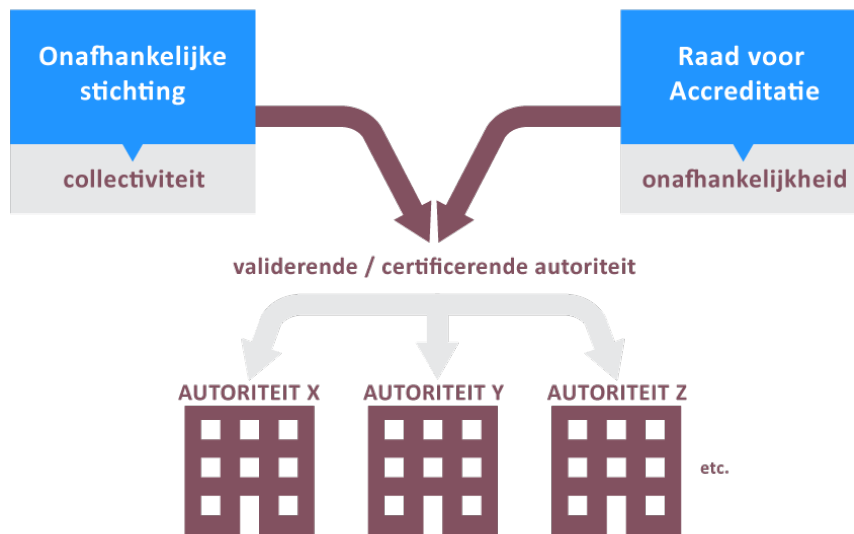
5.1.1 Afwegingen

Er is een aantal afwegingen te maken bij het kiezen van een organisatievorm voor het beheer en toepassing van de norm:

- De mate van onafhankelijkheid van de organisatie: extern valideren en certificering staan voor een betrouwbaar, deugdelijk en onafhankelijk oordeel over de kwaliteit van examenproducten. Onafhankelijkheid is daarom ook een belangrijke eigenschap voor de organisatie die de norm beheert.
- De mate van eigen verantwoordelijkheid en het lerend vermogen van de mbo-sector: De positieve lijn die is ingezet met de collectieve afspraken - waarmee route 2 een oplossingsrichting is geworden - kan doorgetrokken worden bij de verdere invulling van het traject om te komen tot valide examenproducten. Temeer omdat dat de afspraken rond de Examenagenda een looptijd kennen tot 2020.
- De mogelijkheid om de uitkomsten van de Analyse samenhang 2.0 een plek te geven: de resultaten van Analyse samenhang 2.0 maken - naast de collectieve afspraken - route 2 mogelijk. De informatie uit de analyse is essentieel om te bepalen welke route (en subroute binnen route 2) een onderwijsinstelling op kwalificatieniveau volgt. Naast het borgen van de norm, moet ook het overzicht van de kwalificaties met de bijbehorende rating geborgd worden. Deze informatie moet beschikbaar zijn voor alle onderwijsinstellingen (bekostigd en niet-bekostigd) en de informatie moet op nader te bepalen momenten worden geactualiseerd.
- Tijdsafweging: bij het realiseren van de organisatievorm is tijd een factor. Afhankelijk van de gekozen organisatievorm is er een bepaalde periode nodig om de organisatie op- en in te richten. Welke oplossing ook gekozen wordt, het is duidelijk dat op 1 augustus 2016 de organisatie ten behoeve van beheer en toepassing van de norm nog niet actief is. Gevolg daarvan is dat het op 1 augustus 2016 nog niet mogelijk is om instanties te certificeren en/of examenproducten extern te valideren.

5.1.2 Twee mogelijke organisatievormen

Gezien de afwegingen uit bovenstaande paragraaf worden twee organisatievormen voorgesteld en tegen elkaar afgewogen. Dit zijn een onafhankelijke stichting² of de Raad voor Accreditatie:

Figuur 8. Twee mogelijke organisatievormen

1. Organisatievorm onafhankelijke stichting

- Het uitgangspunt is dat op initiatief van de sector een stichting wordt opgericht. De onafhankelijke positie van de stichting kan worden geborgd door middel van de statuten van de stichting en het vormgeven van de governance van de stichting.
- Deze stichting kent een minimale personele bezetting. Er worden geen uitvoerende werkzaamheden in de stichting voorzien.
- Door de oprichting van een onafhankelijke stichting op initiatief van de mbo-sector, wordt de verantwoordelijkheid voor valide examenproducten bij de mbo-sector zelf gelegd. Leerpunten en verbeterpunten rondom beheer en toepassing van de norm kunnen bij deze organisatievorm direct opgepakt worden. De positieve lijn die is ingezet met de Examenagenda en de collectieve afspraken - waarmee route 2 een oplossingsrichting is geworden - kan doorgetrokken worden bij de verdere invulling van het traject om te komen tot valide examenproducten. Temeer omdat de afspraken rond de Examenagenda een looptijd kennen tot 2020.
- Tijdsinspanning: de inschatting is dat voor het oprichten en inrichten van een stichting door betrokken partijen (stakeholders) minimaal 6 maanden nodig is.
- De onafhankelijke stichting wijst meerdere certificerende en validerende autoriteiten aan om examenproducten te toetsen aan de norm.
- Bij deze organisatievorm is het mogelijk om naast het beheren van de norm, ook andere taken die gerelateerd zijn aan de drie routes (bijvoorbeeld beheer dataset samenhang 2.0) en het borgen van de examenkwaliteit toe te kennen.

² In dit advies wordt als organisatievorm de vorm van een stichting gebruikt. De definitieve rechtsvorm kan echter nog bepaald worden als dit advies wordt uitgevoerd en er een organisatie wordt opgericht.

2. Organisatievorm Raad voor Accreditatie (Raad voor Accreditatie, 2016)

- De Raad voor Accreditatie is geen onderdeel van de mbo-sector hierdoor is de onafhankelijke positie geborgd; een onafhankelijke, deskundige en betrouwbare partij met kennis van en ervaring met normeren, het toetsen aan normen en het accrediteren van toetsende partijen.
- De norm kan via een zogenaamde 'schemabeheerder' worden ondergebracht bij de Raad voor Accreditatie.
- De raad kan autoriteiten die brood zien in het extern valideren en/of certificeren accrediteren.
- Tijdsinspanning: op basis van de norm in dit advies kan van start gegaan worden met toepassing van de norm. Verwacht wordt dat inzichten uit de toepassing zorgen voor verdere verfijning en leiden een definitieve norm. Pas als de norm definitief is, kan deze worden ingebracht bij de Raad voor Accreditatie. Hierna volgt een traject van acceptatie door de raad. Autoriteiten die examenproducten en instanties willen toetsen aan de norm (extern willen valideren of certificeren) moeten geaccrediteerd zijn door de Raad voor Accreditatie. De inschatting is dat onderbrengen van de norm bij de Raad voor Accreditatie en het accrediteren van autoriteiten 6 maanden tot 12 maanden in beslag neemt nadat de norm definitief is. Dit aandachtspunt wordt in Hoofdstuk 6 en Hoofdstuk 7 van het advies nader toegelicht.
- Bij deze organisatievorm is het niet mogelijk om naast het beheren van de norm, ook andere taken die gerelateerd zijn aan de drie routes en het borgen van de examenkwaliteit onder te brengen.

5.1.3 Voorkeursvariant: onafhankelijke stichting

Het advies is om te kiezen voor de organisatievorm van een onafhankelijke stichting, omdat:

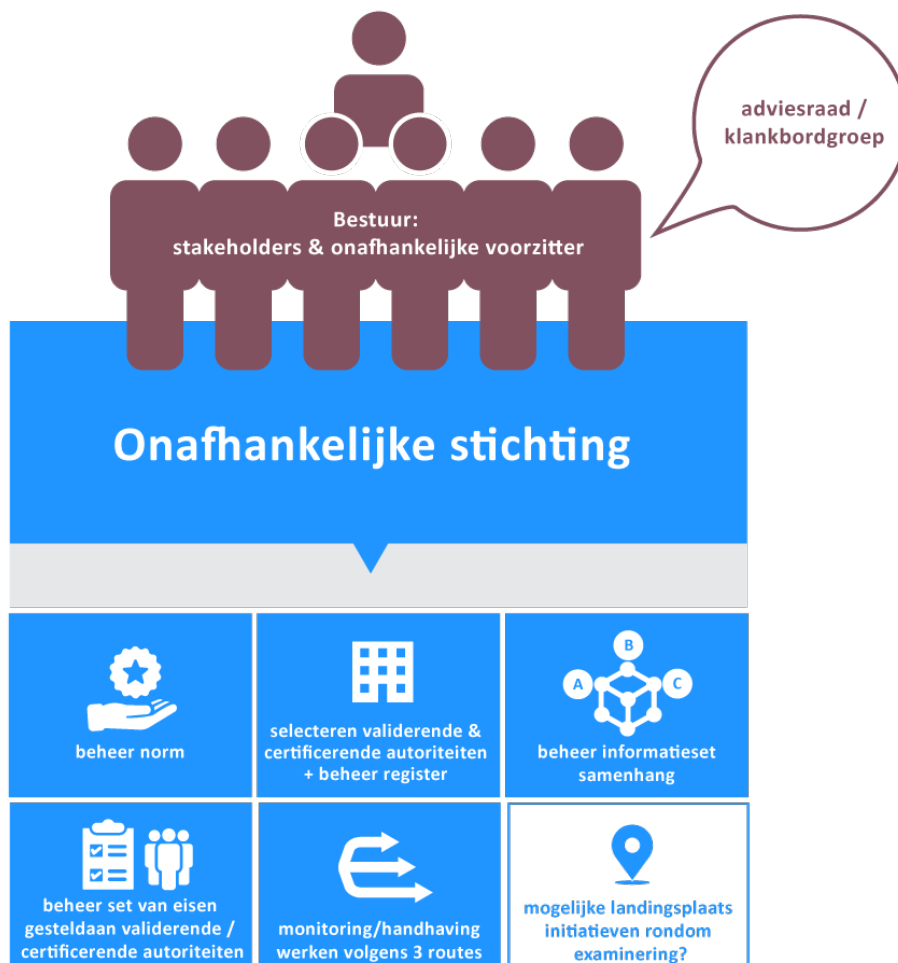
- Een onafhankelijke stichting het continueren van de ingezette lijn van collectiviteit, het lerend vermogen en eigen verantwoordelijkheid van de mbo-sector mogelijk maakt.
- Het mogelijk is om direct vanaf 1 augustus 2016 te werken in de geest van een onafhankelijke stichting
- Een keuze voor de Raad voor Accreditatie de norm op grotere afstand van de sector plaatst. Het nemen van verantwoordelijk door de mbo-sector wordt hiermee niet gestimuleerd.
- De keuze voor de Raad voor Accreditatie beperkingen met zich meebrengt voor het op basis van voortschrijdend inzicht (bijvoorbeeld bij de implementatie van voorliggend advies) de afspraken rondom validering en certificering verder te verbeteren. Hierbij wordt opgemerkt dat na verloop van een zekere periode en verdere stabilisatie van de kwaliteit van de examenproducten alsnog kan worden overwogen de norm onder te brengen bij de Raad voor Accreditatie
- Er draagvlak is bij de betrokken partijen om in ieder geval te starten met een onafhankelijke stichting. VNO-NCW en OCW benoemen onafhankelijkheid als een belangrijke component. Daar moet gericht aandacht voor zijn in het vormgeven van een stichting.
- Bij een onafhankelijke stichting ook het beheer van de Analyse en dataset samenhang kan worden ondergebracht. Dit is bij de Raad voor Accreditatie niet mogelijk.

Daarbij wordt opgemerkt dat:

- Het initiatief voor de stichting bij de mbo-sector ligt. De stichting is geen verantwoordelijkheid van het Ministerie van OCW. Uitblijven van het initiatief van de mbo-sector kan betekenen dat het Ministerie van OCW de borging op een andere wijze gaat organiseren waarbij gebruik maken van de Raad voor Accreditatie voor de hand ligt.
- Bij de concrete invulling van de taken rekening gehouden dient te worden met de uitvoeringslast die bij deze stichting komt te liggen: de stichting dient zo *lean* en *mean* mogelijk te worden ingericht met een zo laag mogelijke uitvoeringslast.

5.1.4 Invulling voorkeursvariant stichting

De invulling van een onafhankelijke stichting leidt tot het volgende beeld in figuur 9.:

Figuur 9. Onafhankelijke stichting

Bij het oprichten van een onafhankelijke stichting moet een aantal keuzes gemaakt worden die betrekking hebben:

1. De borging van de onafhankelijkheid
2. De besturing van de stichting
3. De taken van de stichting.

ad 1. onafhankelijkheid

Om onafhankelijk te borgen wordt aangeraden om de stichting en de uitvoerende taken van de stichting niet onder te brengen bij een bestaande organisatie of een van de betrokken partijen uit de sector. Bij de uitwerking van de statuten van de stichting moet de invulling van onafhankelijkheid een plek krijgen.

ad 2. besturing

Met de betrokkenen bij de Examenagenda mbo 2015-2020 (Het Ministerie van OCW, MBO Raad, NRTO, examenleveranciers, het bedrijfsleven) wordt overlegd hoe het bestuur van de stichting vorm te geven is.

Om te voorkomen dat het bestuur enkel een verzamelplaats van belangen wordt, is het advies om een onafhankelijk voorzitter te benoemen die het bestuur leidt.

Gezien de expertise en de toezichtstaak van de Inspectie van het Onderwijs en de kaderstellende functie van het Ministerie van OCW zou de stichting een adviesraad, college van deskundigen of klankbordgroep kunnen krijgen waarin beide organisaties deel kunnen nemen. Ook de eventuele betrokkenheid van andere partijen bij dit onderwerp, zou daar een plek kunnen krijgen.

ad 3. taken

De stichting geeft uitvoering aan een aantal taken rondom het beheer en de toepassing van de norm voor valide examenproducten in de praktijk. Daarnaast kan de stichting in dit kader een aantal aanvullende taken toebedeeld krijgen. De taken van de stichting bestaan uit:

- Het beheren van de norm en wanneer nodig voorstellen doen voor actualisatie van de norm.
- Het aantrekken en selecteren van meerdere validerende en certificerende autoriteiten waar onderwijsinstellingen en te certificeren instanties terecht kunnen voor het extern valideren en certificering en deze informatie ontsluiten voor de onderwijsinstellingen en examenproductinstanties.
- Eigenaar/beheerder van de set van eisen die gesteld worden aan validerende en certificerende autoriteiten. Deze set van eisen wordt toegelicht in paragraaf 5.2 van dit hoofdstuk.
- Het beheren, actualiseren en ontsluiten van de systematiek en Analyse samenhang 2.0 en bijbehorende rating die wordt toegepast op route 2.
- Monitoring en handhaving van de uitvoering van de drie voorgestelde routes: werkt het systeem en worden de afspraken en spelregels gevolgd?
- Mogelijke landingsplaats initiatieven rondom examinering: de stichting kan zich desgewenst ontwikkelen tot een plek waar initiatieven die te maken hebben met de kwaliteitsverbetering van examenproducten en examinering samen komen en gedeeld worden.

5.2 Uitvoering externe validering en certificering

In hoofdstuk 4 is aangegeven dat bij route 1 sprake is van certificering en bij route 3 sprake is van externe validering. Betrokken partijen hebben in eerder onderzoek van IVA Onderwijs aangegeven dat zij belang hechten aan de aanwezigheid van meerdere validerende deskundigen/autoriteiten in verband met keuzevrijheid:

een van de taken van de voorgestelde stichting is het selecteren van *meerdere* autoriteiten die instanties mogen certificeren (Route 1) en examenproducten extern mogen valideren (Route 3) (Vink & Willemse, 2015).³ De stichting publiceert een register met de door hen geselecteerde extern validerende en/of certificerende autoriteiten. In de volgende paragraaf wordt voorgesteld aan welke eisen validerende en certificerende autoriteiten moeten voldoen.

5.2.1 Set van Eisen gesteld aan extern validerende/en of certificerende autoriteiten en deskundigen

Om deskundigheid en onafhankelijkheid van de extern validerende/certificerende autoriteiten te garanderen is er een set van eisen nodig waar deze autoriteiten en de deskundigen die de certificering en/of externe validering uitvoeren aan moeten voldoen. Hieronder wordt een basisset van eisen voorgesteld. De onafhankelijk stichting kan deze eisen nader vaststellen.

1. Eisen aan extern validerende en/of certificerende autoriteiten

Om onafhankelijkheid en deskundigheid te waarborgen moeten de certificerende/extern validerende autoriteiten voldoen aan de volgende eisen:

- De certificering en externe validering worden uitgevoerd door onafhankelijke partijen: de validerende en certificerende autoriteiten en deskundigen die ingezet worden bij de validering en certificering geen functionele relatie hebben met de betreffende onderwijsinstelling of instantie.
- De externe validering en certificering worden uitgevoerd door deskundige personen. Daarbij wordt aangemerkt dat het naar verwachting - zeker voor het vakinhoudelijke deel - niet haalbaar en ook niet wenselijk is om als validerende/certificerende autoriteit al deze deskundigen zelf in dienst te hebben. Deskundigheid vanuit het onderwijs- en beroepenveld kan betrokken worden bij de validering/certificering, waarbij de eis van een onafhankelijke positie ten opzichte van de betreffende onderwijsinstelling of instantie blijft gelden. Deze deskundigen opereren onder de verantwoordelijkheid van de certificerende/validerende autoriteiten.
- De autoriteit heeft aangetoonde ervaring met de beoordeling van producten, organisaties en systemen volgens bepaalde systematieken.
- De externe validering van examenproducten en certificering van instanties geschiedt op systematische/gestandaardiseerde wijze volgens vastgestelde richtlijnen (methodiek).
- Deze methodiek omvat de toepassing van de eisen uit de voorgestelde norm voor valide examenproducten.
- De toetsing en de uitslag van de toetsing van het betreffende examenproduct/de betreffende instantie worden in een **toetsingsrapport** beschreven.
- Bij de autoriteit is een klachtenregeling/procedure voor bezwaar en beroep aanwezig.

2. Eisen extern validerende en/of certificerende deskundigen

De certificerende/validerende autoriteit wijst voor de uitvoering van de externe validering en/of certificering gekwalificeerde deskundigen aan die beschikken over examentechische en vakinhoudelijke deskundigheid.

---

³ Bij een keuze voor de organisatie via de Raad voor Accreditatie, kunnen organisaties zich aanmelden bij de Raad voor de Accreditatie. De raad besluit volgens haar eigen criteria of de organisaties geaccrediteerd worden om tegen de valideringsnorm te mogen toetsen.

Deze deskundige voldoet aan een aantal eisen qua vakinhoudelijke expertise. De deskundige:

- heeft kennis van de kwalificatie, kennis van de essentie van het beroep
- heeft kennis van actuele beroepspraktijk in relatie tot de examenproducten
- kan een beargumenteerd oordeel kunnen vormen over de mate waarin een examenproduct qua inhoud, mate van zelfstandigheid, complexiteit, vorm en actualiteit past bij de inhoud en het niveau van de kwalificatie-eisen en de beroepspraktijk
- heeft aantoonbare werkervaring: 3 jaar (onderwijs)ervaring in het betreffende vakgebied of 3 jaar werkzaam in het betreffende vakgebied en aantoonbare affiniteit met examinering. De deskundige is bij voorkeur nog actief in het betreffende vakgebied en anders maximaal 3 jaar niet meer actief.

De deskundige voldoet aan de volgende eisen qua toetstechnische expertise. Deze deskundige:

- heeft kennis van wet- en regelgeving geldend voor examens in het mbo
- heeft kennis van de kwalificatie
- heeft kennis van de examenvormen
- heeft kennis van examinering in het mbo
- heeft kennis van begrippen zoals validiteit, betrouwbaarheid, transparantie, cesuurbepaling
- kan een beargumenteerd oordeel vormen over de mate waarin een examenproduct voldoet aan geldende wet- en regelgeving (waarderingkader, kwalificatiedossier)
- kan een beargumenteerd oordeel vormen of het examenproduct voldoet aan het examenplan/examenmatrijs
- kan zorgvuldig en systematisch handelen vanuit kwaliteitsbewustzijn bij het beoordelen van examenproducten op toetstechnische en vakinhoudelijke kwaliteit
- kan de kwaliteit en geschiktheid van examenproducten vaststellen, variërend van schriftelijke examens, proeven van bekwaamheid, portfolio's en deze onderbouwen
- kan een (verbeter)advies formuleren wanneer een examenproduct niet op orde is
- heeft een onderwijskundige achtergrond, aantoonbare kennis van en ervaring in het vaststellen examenproducten, ondertekent een verklaring betreffende onafhankelijk en geheimhouding. Verplicht zich om kennis en vaardigheden te onderhouden en te verbeteren door scholing, systematisch evalueren eigen functioneren en dat van anderen.

5.2.2 Werkwijze/methodiek extern valideren en certificeren

Het proces van extern valideren/certificeren ziet er als volgt uit:

1. De onderwijsinstelling of instantie maakt een keuze uit de door de stichting geselecteerde autoriteiten (register) en neemt contact op met de validerende/certificerende autoriteit.
2. Deze autoriteit toetst bij externe validering het examenproduct aan de norm. Deze autoriteit toetst bij certificering de te certificering instantie en een steekproef van gevulde examenproducten aan de norm. Voor externe validering en certificering worden vaste werkwijzen/instructies ontworpen.
3. De (uitkomst van) toetsing wordt door de validerende/certificerende autoriteit vastgelegd in een rapportage: het toetsingsrapport.
4. De validerende/certificerende autoriteit geeft - bij een positieve uitslag - met het toetsingsrapport 'het stempel' valide examenproduct of gecertificeerde instantie af en geeft daarbij de geldigheidsduur aan.

5. Bij de inkoop van een kaderexamen van een gecertificeerde instantie geldt dat dit kaderexamen pas 'het stempel' valide kan krijgen nadat de onderwijsinstelling het kaderexamen volgens de bijbehorende instructie gevuld heeft en deze is vastgesteld door de examencommissie.

ad 2 Toetsing

Voor de toetsing geldt dat:

- Alle aspecten zijn aanwezig en worden door de validerende/certificerende autoriteit voldoende bevonden.
- Voor de eis dekking (eis 1.2. uit de producteisen examenproduct) wordt in plaats van voldoende/onvoldoende getoetst welk deel van de kwalificatie wordt gedekt met het betreffende examenproduct.
- Bij de inkoop van een kaderexamen van een gecertificeerde instantie geldt dat dit kaderexamen pas 'het stempel' valide kan krijgen nadat de onderwijsinstelling het kaderexamen volgens de bijbehorende instructie gevuld heeft en deze is vastgesteld door de examencommissie.
- Voor de toetsing van de proceseisen examenproduct geldt dat alle gevraagde informatie aanwezig is. Hier vindt geen inhoudelijke beoordeling plaats van de aangeleverde informatie.
- Als er aspecten niet aanwezig zijn en/of door de validerende/certificerende autoriteit onvoldoende worden bevonden, dient bijstelling van het examenproduct/instantie plaats te vinden binnen een afgesproken periode. Na bijstelling wordt het examenproduct opnieuw ter validering aangeboden of wordt de certificeringsprocedure vervolgt.

ad 3 Toetsingsrapport

Een toetsingsrapport geeft aan of het betreffende examenproduct valide is en of de te certificeren instantie voldoet aan de eisen uit de norm. Als het examenproduct/de instantie niet voldoet dan omvat het rapport aanwijzingen voor verbetering en geeft aan hoe en wanneer die moeten worden ingediend. Het toetsingsrapport is - bij een positief oordeel - het bewijs voor onderwijsinstellingen en gecertificeerde instanties dat zij valide examenproducten inzetten. Zoals bij de werkwijze en *ad 2* aangegeven neemt het kaderexamen hier een aparte positie in. Het rapport geeft:

- Per eis aan of het examenproduct voldoende/onvoldoende is. Voor de eis dekking (eis 1.2 uit de producteisen examenproduct) wordt in plaats van voldoende/onvoldoende vermeldt welk deel van de kwalificatie wordt gedekt met het betreffende examenproduct.
- Een algemeen oordeel over het examenproduct.
- Bij certificering per eis aan of de instantie voldoet aan de organisatieprocesen en de organisatie-eisen.
- Bij certificering een algemeen oordeel over de te certificeren instantie.
- Bij een negatief oordeel aanwijzingen voor verbetering die door de aanleverende onderwijsinstelling/instantie moeten worden opgevolgd.
- Indien van toepassing aan op welke manier de verbeterde versie wordt ingediend.
- Indien van toepassing aan wat de termijnen zijn waarbinnen deze versie wordt ingediend
- De geldigheidsduur van de externe validering/certificering aan.

ad 4 geldigheidsduur

Bij een positieve uitkomst van de toetsing aan de norm, krijgen extern gevalideerde examenproducten of gecertificeerde instanties 'een stempel van goedkeuring', waarbij een kaderexamen pas valide is nadat het examen volgens instructie is ingevuld en vastgesteld door de examencommissie. Betreft de geldigheidsduur van dit 'stempel' wordt het volgende voorgesteld:

- Extern gevalideerde examenproducten zijn geldig tot ze worden gewijzigd, tot de kwalificatie waarvoor het examenproduct is bedoeld wordt aangepast of tot de norm wordt gewijzigd. Eenmaal goed is goed, zolang er geen wijzigingen.
- Wijzigen betekent in ieder geval dat een examenproduct zodanig wordt aangepast, dat bij toetsing aan de norm een eis opnieuw getoetst zou moeten worden. Dit gaat bijvoorbeeld om het wijzigen of verwijderen van vragen (dekking), cesuur, beoordelings- en afnamecriteria. Cosmetische aanpassingen of aanpassingen om het examen geschikt te maken voor een bepaalde doelgroep - worden niet beschouwd als een wijziging van het examenproduct. Er is een nadere specificatie nodig over wanneer een wijziging leidt tot het opnieuw volgen van een route om te komen tot een valide examenproduct en wanneer het een cosmetische aanpassing betreft. Dit wordt in hoofdstuk 7 *Aandachtspunten en acties* benoemd.
- Gecertificeerde instanties zijn gecertificeerd voor een periode van drie jaar. Aangezien de organisatie(processen) en een steekproef van examenproducten zijn getoetst is het logisch om met enige regelmaat te herzien of de betreffende instantie nog voldoet aan de norm. Tussentijdse wijzigingen geeft de instantie door aan de certificerende autoriteit.

6. Van advies naar praktijk: aan de slag met een overgangperiode

Dit advies is gericht op het neerzetten van een stevige basis om te komen tot valide examenproducten. Hierbij zijn volgens dit advies nodig:

1. collectieve afspraken
2. Analyse samenhang 2.0
3. een norm voor valide examenproducten
4. drie routes naar een valide examenproduct
5. een onafhankelijke stichting voor het beheer van de norm en systematiek
6. validerende/certificerende autoriteiten die voldoen aan een set van eisen.

In dit hoofdstuk wordt uiteengezet wat het betekent in tijd om van advies naar praktijk te komen. Hierbij wordt voor een overgangperiode gepleit. Er wordt ingegaan op de wijze waarop op korte termijn al aan de slag gegaan kan worden.

6.1 De overgangperiode

Voor een aantal van bovenstaande adviespunten geldt dat zij klaar zijn voor gebruik en voor een aantal geldt dat er tijd nodig is voor realisatie:

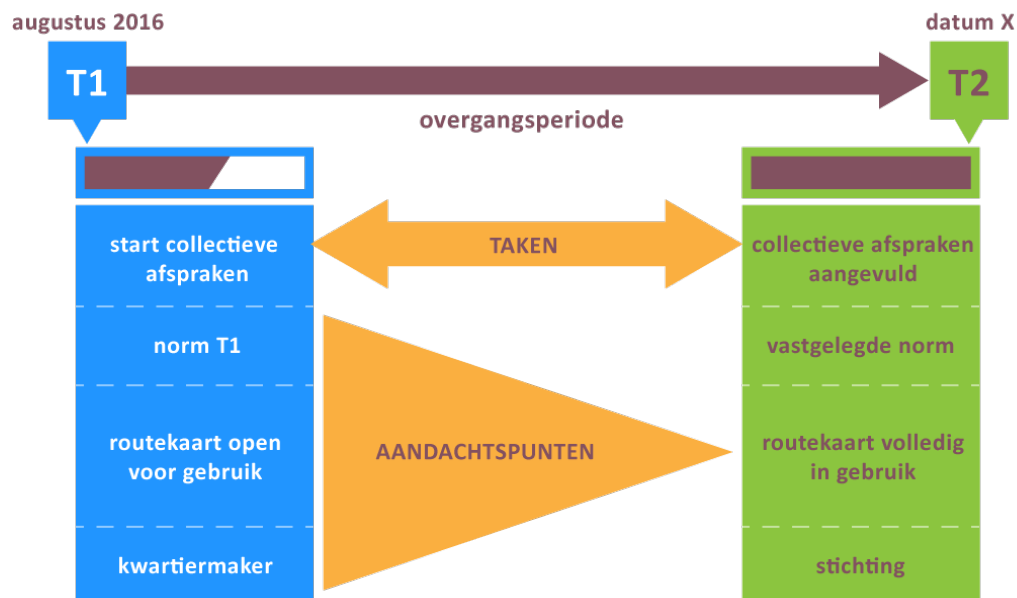
1. De collectieve afspraken zijn in een ver stadium van ontwikkeling op het moment van uitbrengen van dit advies. Naar verwachting werken de leden van de MBO Raad en de NRTO vanaf augustus 2016 volgens de collectieve afspraken.
2. De Analyse samenhang 2.0 is uitgevoerd. De rating die voortkomt uit deze analyse kan na het uitbrengen van het advies - met toestemming van het Ministerie van OCW - worden gepubliceerd en worden ingezet bij de uitvoering van de collectieve afspraken op route 2.
3. De norm:
  - a. Dit advies geeft een solide basis voor een norm voor valide examenproducten, en moet gezien worden als een goed startpunt. Echter is het van belang ruimte te houden voor inzichten bij de toepassing van de norm die leiden tot verdere verfijning en aanvullingen.
  - b. Daarnaast moet de afweging worden gemaakt of de norm wordt verankerd in wet- en regelgeving of in collectieve afspraken. Omdat er sprake is van een startversie van de norm is op dit moment verankering in wet- en regelgeving nog niet aan de orde. De startversie van de norm kan wel direct geborgd worden in de collectieve afspraken. Tijdens de periode van de eerste toepassing van de norm, kan worden bezien of de borging van de norm in de collectieve afspraken aan de verwachtingen voldoet. Echter, het is ook denkbaar dat, omwille van de soliditeit van de basis, borging in wet- en regelgeving de voorkeur geniet. Verankering in wet- en regelgeving betekent dat er tijd nodig is om procedures te doorlopen.
4. De systematiek om te komen tot valide examenproducten via 3 routes is in dit advies uiteengezet. Route 2 staat open met inwerkingtreding van de collectieve afspraken. Voor de route 1 geldt dat er een aangepaste openstelling in werking kan treden tot het mogelijk is om te certificeren. Voor route 3 geldt dat eerst externe validering in werking moet treden. In 6.3 *Aan de slag met valide examenproducten* wordt dit verder toegelicht.

5. Het advies stelt voor een onafhankelijke stichting op- en in te richten. De realisatie van een stichting neemt tijd in beslag. Dit geldt overigens ook voor het onderbrengen van de norm bij de Raad voor Accreditatie.
6. Om externe validering en certificering te kunnen uitvoeren moeten er een aantal autoriteiten worden geselecteerd. Deze selectie neemt tijd in beslag. Daarnaast moet er een instructie worden ontworpen om de toetsing aan de norm systematisch en door alle autoriteiten gelijk te kunnen uitvoeren.

Zoals hierboven aangetoond, is voor een verantwoorde implementatie tijd nodig. Het voorstel is om deze tijd te gebruiken als een overgangperiode. Daarnaast wordt in de overgangperiode gestart met het werken volgens de drie routes om te komen tot valide examenproducten.

6.2 Van advies naar praktijk

De hierboven voorgestelde overgangperiode is nodig om een aantal kernpunten uit het advies te realiseren. In figuur 10. is dit weergegeven:

Figuur 10. Invulling overgangperiode

Norm T1 - vastgelegde norm

- T1 is de stand van zaken op 1 augustus 2016 met de norm zoals geformuleerd in voorliggend advies. Deze norm T1 heeft verfijning en op sommige punten nadere uitwerking nodig. De eisen voor de norm zijn in dit advies zo specifiek mogelijk geformuleerd, maar het abstractieniveau verschilt, voornamelijk in verband met de toevoeging van de eisen met betrekking tot certificering. De norm T1 moet worden uitgewerkt tot een definitieve vast te leggen norm, die op T2 in werking treedt.
- De norm T1 kan starten als onderdeel van de collectieve afspraken, die kunnen immers op korte termijn in werking treden. De norm T1 kan ook worden gebruikt als onderlegger bij route 2. Er moet daarnaast worden onderzocht of de norm T2 definitief wordt verankerd in wet- en regelgeving of een onderdeel van de collectieve afspraken blijft.

Hierbij zijn twee aandachtspunten (zie hoofdstuk 7) van belang:

1. de relatie met de Regeling standaarden examenkwaliteit mbo 2012: kunnen er twee gelijksoortige wettelijke regelingen over de kwaliteit van examenproducten naast elkaar bestaan? Hoe verhouden de voorgestelde norm en de Examenstandaarden (waar de Inspectie van het Onderwijs haar toezicht op baseert) zich tot elkaar?
2. de definitieve norm is algemeen geldend, voor het gehele mbo-onderwijs: er zijn onderwijsinstellingen in het niet-bekostigd onderwijs die niet zijn aangesloten bij de NRTO en daarmee tot nu toe buiten de collectieve afspraken vallen. Een aandachtspunt (zie hoofdstuk 7) is hoe hier mee om te gaan.

Kwartiermaker & taken: Het advies is om een kwartiermaker aan te stellen. Deze kwartiermaker krijgt de opdracht om te zorgen dat:

1. Na het vaststellen van voorliggend advies alle betrokken partijen op gedegen wijze op de hoogte worden gesteld van het advies, de consequenties van het advies en de vervolgstappen.
2. Indien er wordt gekozen voor de stichting het initiatief van de mbo-sector te begeleiden en samen te werken aan oprichting en inrichting van de stichting.
3. De routes 1 en 2 worden opengesteld en dat de resultaten van deze openstelling adequaat worden geadmistreerd zodat de inspanningen kunnen worden benut voor definitieve validering en/of certificering. Zie voor een toelichting op het openstellen van route 1 en 2 paragraaf 6.3 *Aan de slag met valide examenproducten in de overgangperiode*.
4. De norm naar de definitieve versie wordt gebracht.
5. De in het voorliggende advies geïdentificeerde aandachtspunten in een actieplan worden uitgewerkt.
6. Het actieplan wordt uitgevoerd.
7. Er regelmatig voortgangsrapportages worden uitgebracht.
8. De vorderingen regelmatig aan alle betrokken wordt gecommuniceerd.

Oprichting van de stichting & taken: de stichting borduurt voort op de collectieve afspraken en dient daarom een initiatief van de sector te zijn. De stichting is niet van het Ministerie van OCW. De voorgestelde stichting moet worden opgericht en vormgegeven (statuten, bestuur, uitvoeringsorganisatie). De benoemde taken in hoofdstuk 5 van dit advies moeten bij de opgerichte stichting worden ondergebracht. Sommige taken van de stichting 'bestaan' al en moeten zolang de stichting er niet is op een andere manier worden uitgevoerd, zoals het beheer en ontsluiting van de Analyse en dataset samenhang 2.0. Sommige taken moeten simultaan met de oprichting van de stichting worden ingevuld, zoals het selecteren van validerende en certificerende autoriteiten.

Collectieve afspraken/opstellen routekaart: de collectieve afspraken treden op korte termijn in werking. De voorgestelde norm T1 ligt bij de start onder deze afspraken. De informatie uit de Analyse samenhang 2.0 is beschikbaar en kan dus ingezet worden bij route 2, de route die volgt uit de collectieve afspraken.

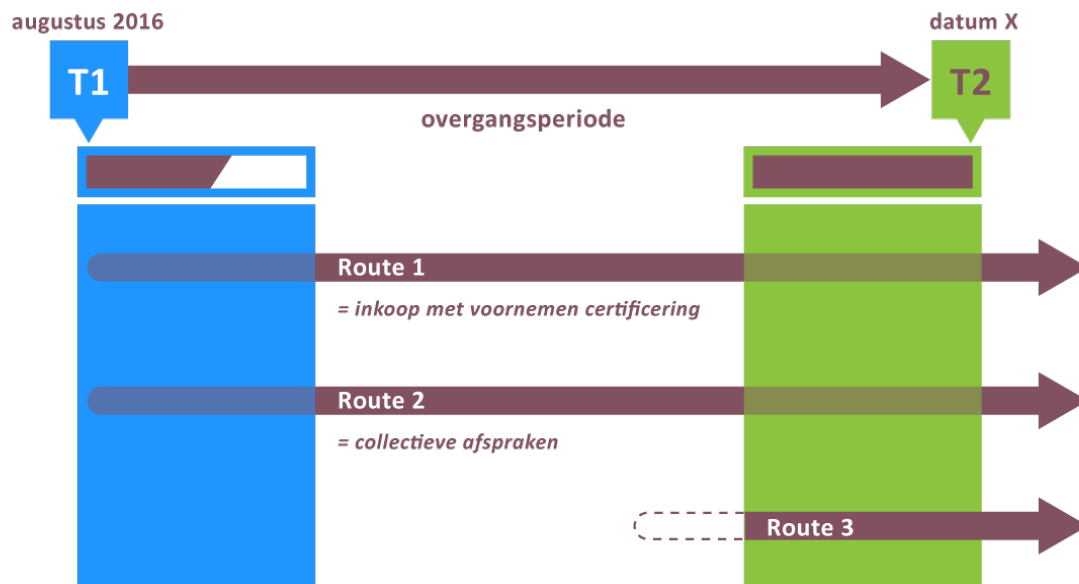
Aandachtspunten: er is sprake van een aantal aandachtspunten en bijbehorende te ondernemen acties bij de vertaling van het advies naar de praktijk. Deze aandachtspunten zijn geadresseerd in hoofdstuk 7 van dit advies. Hoofdstuk 7 kan gezien worden als de eerste aanzet voor het plan van aanpak van de nog te benoemen kwartiermaker.

6.3 Aan de slag met valide examenproducten in de overgangperiode

De inschatting is dat er tenminste een schooljaar nodig is om, met de stakeholders samen, te werken aan het vertalen van het advies naar de praktijk (de overgangperiode). In de overgangperiode kan echter wel gestart worden met het werken volgens de routes met de norm T1 als onderlegger.

Het werken volgens de routes gaat gelden voor alle examenproducten die voortkomen uit de herziene kwalificatiedossiers. Onderwijsinstellingen en leveranciers die reeds gestart zijn met de herziene kwalificaties en/of al examenproducten voor de herziene kwalificaties ontwikkeld hebben kunnen op basis van dit advies nagaan of er sprake is van valide examenproducten.

Dit geeft het volgende beeld in figuur 11.:

Figuur 11. Overgangperiode in relatie tot de drie routes

Openstellen route 1: omdat certificering nog ingevoerd moet worden kunnen instanties zich nog niet direct laten certificeren. De collectieve afspraken gaan echter wel uit van 'inkoop tenzij' en de Inspectie van het Onderwijs heeft in haar rapporten aangegeven dat inkoop van examenproducten over het algemeen een betere kwaliteit garandeert dan zelf ontwikkelde examenproducten. Ook zijn er al een aantal examenleveranciers met een keurmerk, die hiervoor beoordeeld zijn op examenproduct, proces en organisatieniveau. Daarom stellen we voor dat tijdens overgangperiode geldt voor route 1:

Inkoop bij (nog niet gecertificeerde) examenaanbieder, mits de instantie de intentie heeft om zich te laten certificeren binnen termijn x, leidt tot een valide examenproduct.

Termijn x wordt bepaald door wanneer certificering beschikbaar is. Onderwijsinstellingen kunnen daarnaast ook werken volgens route 2 om te komen tot valide examenproducten.

Onderwijsinstellingen moeten zich realiseren dat indien het certificeringsproces bij de instantie mislukt de ingekochte producten alsnog extern gevalideerd (route 3) moeten worden.

Openstellen route 2: door de collectieve afspraken en de beschikbare informatie uit de Analyse samenhang 2.0 is het mogelijk om zelf of samen ontwikkelde examenproducten al te construeren en vaststellen volgens de collectieve afspraken, hierbij de norm in acht te nemen en de stappen te volgen om te komen tot een valide examenproduct.

Route 3: voor deze route is externe validering van het betreffende examenproduct noodzakelijk. Hiervoor zijn de uitwerking van de norm en daadwerkelijk kunnen toepassen van externe validering nodig. Route 3 kan pas opengezet worden als dit is geregeld. Hierbij kan worden aangemerkt dat er een aantal initiatieven lopen die gericht zijn op kwaliteitsverhoging van examenproducten (zoals *peer-to-peer reviews* bij onderwijsinstellingen onderling). Deze initiatieven kunnen voortgezet worden en bijdragen aan de kwaliteit van examenproducten. Ze kunnen echter geen vervanging zijn voor de voorgestelde externe validering.

6.4 Einde overgangperiode, begin 'nieuwe realiteit'

Een overgangperiode kent per definitie een eindpunt. Dan treedt de volledige nieuwe realiteit in werking. Het einde van de overgangperiode (T2) betekent dat:

- de norm volledig is en in wet- en regelgeving of definitief in collectieve afspraken is vastgelegd
- de stichting operationeel is
- er tenminste drie validerende en certificerende autoriteiten beschikbaar zijn.

Het einde van de overgangperiode betekent de ingang van 'de nieuwe realiteit'. Elk ingezet examenproduct voor de herziene kwalificatiedossiers moet valide zijn volgens de systematiek van de 3 routes en getoetst aan de onderliggende norm.

7. Aandachtspunten en acties

In de voorgaande hoofdstukken is het advies om te komen tot valide examenproducten in het mbo uitgewerkt. Hierbij is een aantal aandachtspunten benoemd. Deze aandachtspunten leiden tot een aantal acties die uitgevoerd dienen te worden in de geadviseerde overgangperiode. Dit is nodig om in deze periode al zoveel mogelijk aan de slag te kunnen met de routes en om te komen tot de structurele situatie.

De voorgestelde kwartiermaker staat - samen met de betrokkenen uit de mbo-sector - aan de lat om de aandachtspunten en bijhorende acties op te pakken.

Hieronder worden per hoofdstuk (kernpunten) in het advies de aandachtspunten en daaruit volgende acties geadresseerd.

7.1 Aandachtspunten en acties per hoofdstuk advies

Tabel 3. Aandachtspunten en acties per hoofdstuk advies

1. Van advies naar praktijk
<i>1. Aandachtspunt</i>
1.1 Het realiseren van het advies vraagt om een persoon/organisatie de overgang van advies naar praktijk oppakt en begeleidt.
<i>2. Actie</i>
1.1 Aanstellen kwartiermaker om de hieronder benoemde acties en aandachtspunten in de overgangperiode op te pakken in samenwerking met betrokken partijen uit het mbo-veld en het Ministerie van OCW.
2. Collectieve afspraken & Samenhang 2.0
<i>2. Aandachtspunten</i>
2.1 Oog houden voor de definitieve uitwerking (stevigheid, handhaving, verwijzing naar de Analyse samenhang 2.0 en verwijzing naar norm) en startmoment van de collectieve afspraken.
2.2 De collectieve afspraken zijn gemaakt door en worden onderschreven door de MBO Raad en de NRTO en daarmee door hun leden. Er is ook een aantal niet-bekostigde mbo-instellingen die niet zijn aangesloten bij deze belangenorganisaties. De collectieve afspraken en daarmee route 2 staan in eerste instantie niet voor hen open. Daarnaast is het denkbaar dat route 2 ook een route kan zijn voor examenleveranciers, maar ook daarvoor is ondertekening van de collectieve afspraken nodig.

2.3 De beschikbaarheid en toegankelijkheid van servicedocumenten: De toepassing van samenhang op route 2 suggereert dat bepaalde servicedocumenten openbaar of beperkt beschikbaar zijn voor alle onderwijsinstellingen en instellingen. Welke consequenties heeft deze manier van het benaderen van beschikbaarheid van servicedocumenten? Is volledige toegankelijkheid voor iedereen te realiseren? En wat als om juridische redenen een servicedocument beperkt beschikbaar blijft?

2.4 Tijdelijke borging Analyse samenhang 2.0: het ontsluiten, actualiseren en beheren van een actuele Analyse en dataset samenhang 2.0 is noodzakelijk in het kader van de collectieve afspraken en het daarmee kunnen openstellen van route 2.

2.5 Communicatie: onderwijsinstellingen en instanties moeten geïnformeerd worden over de collectieve afspraken en de relatie met het advies om hierop te kunnen inspelen in hun werkzaamheden.

2. Acties

2.1 Onderhouden contact en uitwisselen informatie met de partijen die betrokken zijn bij de collectieve afspraken;

2.1 Vinger aan de pols houden bij de vormgeving van de handhaving van de collectieve afspraken ter versteviging van route 2. De MBO Raad moet de handhaving van de collectieve afspraken voor haar leden vormgeven. Dit geldt ook voor de NRTO. De NRTO ontwikkelt al een aanpak waarbij de commissie kwaliteitshandhaving van de NRTO een rol heeft in de handhaving en het nakomen van de collectieve afspraken een plek kan krijgen in de kwaliteitsverklaring die leden in het kader van het NRTO-keurmerk jaarlijks moeten inleveren. De aanpak moet nader worden uitgewerkt en vastgesteld door de NRTO en landen in de collectieve afspraken.

2.2 Onderzoeken en besluiten welk uitgangspunt geldt voor niet-bekostigde instellingen die niet zijn aangesloten bij de NRTO en examenleveranciers. Hiervoor moet ook naar de mogelijkheden rondom handhaving gekeken worden, in aansluiting op aandachtspunt en actie 2.1.

2.3 Onderzoeken en besluiten hoe er met de toegankelijkheid van servicedocumenten wordt omgegaan en dit doorvertalen naar de Analyse samenhang. Hierbij dient ook gekeken te worden naar uitvoerbaarheid.

2.4 Tijdelijk onderbrengen Analyse en dataset samenhang 2.0 & ontsluiting van en actualisatie van de data en analyses uit samenhang 2.0 regelen voor de overgangperiode. De actualisatie van de data uit de Analyse samenhang 2.0 vereist inspanningen om bijvoorbeeld voor meer kwalificaties bruikbare servicedocumenten te ontwikkelen of openbaar beschikbaar te maken.

2.5 Communicatie richting onderwijsinstellingen en examenleveranciers over de collectieve afspraken en de uitvoering daarvan in relatie met de toepassing van de norm en systematiek van de routes uit dit advies.

3. De norm

3. Aandachtspunten

3.1 De norm T1 is nog geen definitieve norm en heeft verfijning en uitwerking.

3.2 De verankering van de norm in relatie met de al vastgelegde Regeling standaarden examenkwaliteit 2012/het toezicht van de Inspectie van het Onderwijs en in relatie met een besluit over hoe niet-bekostigde instellingen die niet bij de NRTO zijn aangesloten aan te haken.

3.3 Aanpassing/actualisatie van de norm bij veranderingen die invloed hebben op de norm (bijvoorbeeld aanpassingen in de Regeling standaarden examenkwaliteit)

3. Acties

3.1 Uitwerken van norm T1 in een definitieve norm

3.2 Onderzoeken en besluiten hoe de definitieve norm verankerd kan worden in wet- en regelgeving of collectieve afspraken met daarbij oog voor de benoemde aandachtspunten.

3.2 De procedure die hoort bij de verankering volgen en norm vastleggen.

3.3 Zorgen voor eventuele actualisatie

4. Werken volgens drie routes

4. Aandachtspunten

4.1 Voor route 2B is alleen het navolgen van de collectieve afspraken niet voldoende om tot een valide product te komen. De onderwijsinstelling moet een aanvullende actie doen. Dit kan invloed hebben op de Analyse samenhang 2.0. Het definiëren en concreet maken van de aanvullende acties is nog een aandachtspunt. Hierbij wordt onder andere gedacht aan het ontwikkelen van servicedocumenten (of het document openbaar beschikbaar maken als dat nog niet het geval is).

4.2. Er zijn ook kwalificaties waarbij de ontwikkeling van het servicedocument niet door telt in de beslisregels, de kwalificatie blijft in de B rating. Voor deze kwalificaties moet bedacht worden of en hoe er tot een valide product gekomen kan worden zonder dat het nodig is om over te gaan tot extern valideren. Gedacht kan worden in het zoeken van kwaliteit in het samenwerken in een 'klein collectief'.

4.3 Toegankelijkheid examenproducten: Als een onderwijsinstelling of een samenwerkingsverband van een groep onderwijsinstellingen een gecertificeerde instantie wordt, wat betekent dit dan voor hun examenproducten. Moet een onderwijsinstelling die zich laat certificeren bijvoorbeeld ook zorgen dat haar producten voor derden beschikbaar zijn?

4.4 Bij certificering stelt het advies voor om gebruik te maken van een steekproef voor de toets op de producten van een te certificering instantie. Er is voorgesteld om te starten met een steekproef van 20% van de examenproducten van de betreffende instantie en daarbij een ondergrens van 10 examenproducten te hanteren. Er is nader onderzoek en monitoring van de praktijk nodig om te komen tot een definitieve steekproef.

4.5 In het kader van het openstellen van route 2 zijn de spelregels voor en handhaving van de collectieve afspraken van belang. Zie hiervoor het *aandachtspunt 2.1* onder 2. *Collectieve afspraken*.

4.6 Vormgeving van een valideringsplan en koppeling met bestaande documentatie.

4.7 Onderwijsinstellingen en instanties moeten kunnen werken met de systematiek en daarover geïnformeerd worden.

4.8. Het gebruik van de routes bij de instellingsexamens Nederlands en Engels.

4. Acties

4.1 Voor de kwalificaties met een B rating moet worden uitgewerkt welke stappen er te ondernemen zijn om te komen tot een valide examenproduct. Voor nu wordt gedacht aan acties gericht op het ontwikkelen van servicedocumenten die houvast bieden bij de doorvertaling van de kwalificatie naar het examenproduct.

4.2 Onderzoeken of en hoe 'het klein collectief' bij kwalificaties met een B rating kan bijdragen aan de totstandkoming van een valide product zonder dat er externe validering aan te pas komt.

4.3 Onderzoeken en besluiten hoe er met de toegankelijkheid van examenproducten van een gecertificeerde instantie wordt omgegaan.

4.4 Bepalen van definitieve grootte van steekproef (met onderzoek en monitoring als onderbouwing).

4.5 Zie actie 2.1 onder 2. *Collectieve afspraken*.

4.6 Het uitwerken van een format voor een valideringsplan (mogelijk onderdeel van examenplan).

4.7 Communicatie richting de onderwijsinstellingen en examenleveranciers over de werking van de systematiek van de routes.

4.8. Het gebruik van routes bij de instellingsexamens Nederlands en Engels moet worden bekeken of met de in het advies beschreven systematiek van de routes keuzes kunnen worden gemaakt of dat er aanvullende afspraken nodig zijn.

5. Organisatie & uitvoering

5. Aandachtspunten

5.1 Bij keuze voor stichting: Het initiatief van de stichting moet worden genomen door de mbo-sector.

5.2 Bij keuze voor stichting: oog voor onafhankelijkheid en goede afspiegeling van stakeholders in het bestuur

5.3 Bij keuze voor stichting: oog voor het zo *lean* en *mean* mogelijk inrichten van de stichting met een zo laag mogelijke uitvoeringslast.

5.4 Bij keuze voor de Raad voor Accreditatie: deze organisatie kan geen rol spelen bij het beheren en actualiseren van de analyse en dataset die voortkomt uit samenhang 2.0. Dus er moet dan gezocht worden naar een andere plek om de Analyse en dataset samenhang 2.0 te borgen.

5.5 Tijdsplan bij keuze voor de Raad voor Accreditatie: Eerst moet de norm definitief zijn, daarna kan deze pas ingebracht worden.

5.6 Keurmerk Examenleveranciers: overgang naar certificering conform voorliggend advies

5.7 Verfijning set van eisen waaraan validerende/certificerende autoriteiten moeten voldoen

5.8 Wijzigingen in examenproducten: Wanneer wordt een examenproduct echt gewijzigd en hoort het product opnieuw een route te doorlopen en wanneer niet?

5.9 Hoe de norm vertaald wordt in eenduidig beoordelingsmateriaal voor validerende en certificerende instanties

5.10 Het zorgen voor voldoende en vakkundige capaciteit voor het valideren en certificeren bij de validerende en certificerende instanties, zeker in de startperiode.

5. Acties

5.1 Initiatief oppakken/aanjagen initiatief om stichting op te richten.

5.2 Juridische identiteit bepalen en stichting of andere rechtsvorm statutair oprichten.

5.3 Invulling governance/besturing en operationaliseren taken en bevoegdheden stichting.

5.3 Opzetten systeem voor monitoring en handhaving.

5.3 Opzetten en ontsluiten register voor validerende/certificerende autoriteiten.

5.3/ 5.4 Opzetten definitief systeem Analyse en dataset samenhang 2.0.

5.5. Bij Raad voor Accreditatie: norm definitief maken, via schemabeheerder norm inbrengen, zorgen dat autoriteiten zich kunnen laten accrediteren.

5.6 Vinger aan de pols houden qua ontwikkelingen rondom het Keurmerk
Examenleveranciers en mogelijke aanpak en voorwaarden formuleren voor “omzetten”
keurmerk naar certificering

5.7 Vastleggen van de definitieve set van eisen waaraan validerende/certificerende
autoriteiten moeten voldoen.

5.8 Nader uitwerken wanneer een examenproduct als gewijzigd wordt beschouwd.

5.9 Uitwerken van een instructie/handvatten voor certificerende en validerende autoriteiten
om te kunnen toetsen aan de norm en uitwerking invulling beoordeling en toetsingsrapport.

5.10 Selecteren van (voldoende) validerende/certificerende autoriteiten met oog voor
capaciteit.

6. Overgangperiode

6. Aandachtspunten

6.1 Het openzetten van route 1 en 2 in aangepaste vorm vraagt om communicatie en uitleg
over de routes, de collectieve afspraken en de toepasbaarheid van de norm T1.

6.2 Onderwijsinstellingen en instanties moeten zich kunnen voorbereiden op de structurele
situatie, hier is uitleg en communicatie voor nodig.

6.3 Monitoren of de wijze van openzetten van route 1 en route 2 in de overgangperiode en
het werken volgens de collectieve afspraken werkt zoals beoogd en of er aanpassingen nodig
zijn.

6.4 Onderwijsinstellingen en leveranciers die reeds gestart zijn met de herziene kwalificaties
en/of al examenproducten voor de herziene kwalificaties ontwikkeld hebben kunnen op
basis van dit advies nagaan of er sprake is van valide examenproducten.

6.5 Keuzedelen: Het advies is gebaseerd op de producten voor de kwalificaties. De
(consequenties van de) doorvertaling naar keuzedelen moet nader worden onderzocht. Het
regime voor valide examenproducten kan pas op een nader vast te stellen moment ook van
toepassing worden verklaard op de keuzedelen.

6. Acties

6.1 en 6.2 Het opzetten van een tijdelijk aanspreekpunt voor onderwijsinstellingen en instanties voor uitleg, communicatie, vragen, uitvoeringsvraagstukken en dergelijke.

6.3 Monitoring opzetten en uitvoeren over het openzetten van route 1 en 2.

6.4 Nagaan of er sprake is van valide examenproducten op basis van dit advies bij het reeds gestart zijn met de herziene kwalificaties/hier al examenproducten voor hebben.

6.5. Uitwerking van (de consequenties van) de doorvertaling van deze systematiek van drie routes die leiden tot valide examenproducten en moment van doorvoering van regime op keuzedelen.

Bronnenlijst

Examen- en kwalificatiebesluit beroepsopleidingen WEB. (2016). Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0007625/2016-02-01> .

Excenter, vereniging van examenleveranciers (2016.) *Website met informatie en documenten omtrent het Excenter keurmerk.* Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <http://www.excenter.nl/keurmerk-examenleverancier.html>

Groene Norm (2016). *website de Groene Norm.* Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <http://www.groenenorm.nl/home> .

Inspectie van het Onderwijs (2011). *Toezichtskader BVE 2012.* Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <http://www.onderwijsinspectie.nl/binaries/content/assets/publicaties/2012/toezichtskader-bve-2012-formele-versie.pdf> .

Inspectie van het Onderwijs. (2015a). *De Staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2013-2014.* Geraadpleegd op 22 februari 2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/04/15/de-staat-van-het-onderwijs-onderwijsverslag-2013-2014> .

Inspectie van het Onderwijs. (2015b). *Toezichtskader MBO 2012. Addendum 2015.* Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <http://www.onderwijsinspectie.nl/binaries/content/assets/nieuwsbrieven/2014/addendum-toezichtskader-mbo.pdf> .

Inspectie van het Onderwijs. (2016a). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2014-2015.* Geraadpleegd op 14 april 2016, van <http://www.onderwijsinspectie.nl/binaries/content/assets/Onderwijsverslagen/2016/de-staat-van-het-onderwijs-2014-2015.pdf> .

Inspectie van het Onderwijs. (2016b). *Onderzoekskader 2017. Voor het toezicht op het middelbaar onderwijs (concept ten behoeve van externe raadpleging).* Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <http://www.onderwijsinspectie.nl/binaries/content/assets/toezicht-toekomst/onderzoekskader-mbo-2017.concept-tbv-externe-raadpleging.26-01-2016.pdf> .

Kiwa (2013). *Keurmerk Examenleverancier, website KIWA.* Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <http://www.kiwa.nl/nieuws-publicaties/nieuws/kiwa-en-excenter-lanceren-keurmerk-mbo-examens>

MBO Raad, NRTO, Ministerie van OCW. (2015). *Examenagenda mbo 2015-2020.* Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/11/26/examenagenda-mbo-2015-2020> .

MBO Raad (2016). *Examinering – Collectieve afspraken Examenagenda mbo en Externe validering. Memo Extern t.b.v. algemene ledenvergadering MBO Raad 19 april 2016*. Woerden: MBO-Raad

Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2016). *Wetsvoorstel aanscherping eisen examencommissies mbo*. Geraadpleegd op 3 maart 2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/02/01/wetsvoorstel-aanscherping-eisen-examencommissies-mbo> .

Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2014). *Kamerbrief 'Ruim Baan voor vakmanschap, een toekomstgericht mbo'*. Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/06/02/kamerbrief-over-een-toekomstgericht-middelbaar-beroepsonderwijs> .

Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2015). *Kamerbrief 'een responsief mbo voor hoogwaardig vakmanschap'*. Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/middelbaar-beroepsonderwijs/documenten/kamerstukken/2015/09/14/kamerbrief-met-visie-op-mbo> .

Nederlandse Vereniging voor Examens (2016), *Functieprofielen medewerkers examenorganisatie, website NVExamens*. Geraadpleegd meerdere malen februari-april 2016, van <http://www.nvexamens.nl> .

Raad voor Accreditatie (2016). *Diverse webpagina's en documenten website Raad voor Accreditatie*. Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <https://www.rva.nl> .

Regeling standaarden examenkwaliteit mbo 2012. (2015). Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0030427/2015-07-21> .

Roman, B. & Willemse, P. (2012). *Examinering in het MBO. Een historische schets*. Tilburg: Tilburg University.

Servicepunt examinering mbo. (2016). *Begrippenkader*. Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <http://www.examineringmbo.nl/thema-s-examinering/begrippenkader>

Servicepunt examinering mbo. (2016). *Beschrijvingen van Examentaken en Scan Examentaken*. Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <http://www.examineringmbo.nl/thema-s-examinering/serviceproducten#BETSET> .

Servicepunt examinering mbo. (2016). *Exameninstrumenten voor herziene kwalificatiedossiers en het nieuwe waarderingskader 2017. Over dekking, basis- & profieldeel en vakkennis & vaardigheden*. Geraadpleegd februari t/m april 2016, van http://www.examineringmbo.nl/examineringmbo/download/common/20160202_publicatie_hkswaarderingskader_def.pdf .

Servicepunt examinering mbo. (2016). *Examenleveranciers*. Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <http://www.examineringmbo.nl/thema-s-examinering/examenleveranciers> .

Servicepunt examinering mbo. (2016). *Procesarchitectuur examinering*. Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <http://www.kwaliteitsborging.examineringmbo.nl> .

Stichting Praktijkleren (2016). *Website Stichting Praktijkleren*. Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <http://www.stichtingpraktijkleren.nl/home/> .

Van der Kooij, R., E. Voncken en P. Willemse (2011), *Advies keurmerk examenproducten beroepsgerichte programma's mbo. Advies van de projectgroep aan het College voor Examens*.

Vink, R., Willemse, P., m.m.v. Voncken, E. (2015). *Externe validering van individueel of in samenwerking ontwikkelde examenproducten in het mbo. Varianten en kaders. Advies aan de Minister van OCW*. Tilburg: IVA Onderwijs.

Wet Educatie en Beroepsonderwijs (2016). Geraadpleegd februari t/m april 2016, van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0007625/2016-02-01>.